محەمەد عەلی قەرەداغی

کەشکۆڵی کەلەپووری ئەدەبی کوردی

بەرگی یەکەم

کەشکۆڵی
کەلەپووری ئەدەبی کوردی

محەمەد عەلی قەرەداغی

بەرگی یەکەم

چاپی یەکەم

چاپخانەی ((الحوادث))
بەغدا ـ ١٩٨٠

پێشەکی

ئەوەتی خولیای نووسین کەوتووەتە سەرمو دەستم قەڵەمی گرتووە خەریکی کۆکردنەوەی کەلەپووری ئەدەبیو دۆزینەوەی شیعرو بەسەرهاتی شاعیرانی کوردم • ئەم مەیدانە زۆر بەرینەو تاقەزەلامی یەك باڵ گەلێ جار هەرماندوویی پێدەبڕێ تیاداو هەرچەند هەوڵ بدات کەس بە دەنگییەوە نایەتو ئەنجام لەوانەیە لە پێ بکەوێت ••• بەڵام من دەتوانم بڵێم ، هەرچەند زەحمەتم زۆر بووە، گەلێ جار خێرخواو رۆشنبیران بە هانامەوە هاتوونو دەستی یارمەتییان بۆ درێژ کردووم •

ئەنجامی ئەم هەوڵو تەقالای خۆمەو ئەو یارمەتیدانی خەڵکە گەلێ بەرهەمی شاعیرانم کۆکردووەتەوەو چەند بەیازو کەشکۆڵم دەست کەوتووەو پاش وێنەگرتیان گەڕاندوومنەوە بۆ خاوەنەکانیان• ئەو بەرهەمانە گەلێ شتی بڵاونەکراوەیان تێدایە کە ناوبەناو گۆڤارو رۆژنامە کوردییەکان یارمەتییان داومو غەزەلو باسیان بۆ بڵاوکردوومەتەوە • بەڵام زۆر شت هەیە کە گۆڤارو رۆژنامەکان پێدانا گەن بڵاویان بکەنەوەو دوورە دەستو دوور لە سوودی

خوێندەواران دەمێننەوە • لە لایەکی کەیشەوە ئەوانەی لە گۆڤارو ڕۆژنامەکانا چاپدەکرێن پرژو بڵاون‌و خوێنەر بە ئاسانی دەستی بە هەموویان ناگات • بۆیە وام بە باش زانی لە ئێستەوە ـ بە گوێرەی دەرەتان ـ شان پێدابکەم‌و هەرچیم پێ‌بکرێ درێغی نەکەم‌و وردە وردە بە نامیلکە ئەو شتە کەلەپوورییانە بڵاوبکەمەوەو ، ناوی (کەشکۆڵی کەلەپووری ئەدەبی کوردی)م بۆ ئەم پرۆژەیە دانا •

لێرەدا دوو تکام لە خوێنەرانی ئازیز هەیە :

١ ـ هەرکەس هەرچی پێ‌دەکرێ یارمەتیم بدات بۆ ئەوەی بتوانین بە هێزو توانای هەمووان شتێکی باش پێشکەشی ئەدەبی کوردی بکەین‌و بەشێك لەو سامانە بەنرخەی ئەدەبی کوردی لە چنگی لەناوچوون دەربێنین •

٢ ـ بەو چاوەوە سەیری ئەو شتانە نەکەین لێرەدا بڵاو دەکرێنەوە کە هەموویان شتی چاك‌و بەنرخ‌و شیاوی هەموو باس‌وا خواستێکن • بەڵکو ئەبێ بە چاوی دروێنەو کۆکردنەوەی تێکڕای ئەدەب سەرنجیان بدەین؛ ئەمەیش وەك کاری دروێنەو خەرمان کوتان وایە ؛ وەرزێر کاتێ درەوی گەنم یا جۆ دەکات سەر لەوە ناکاتەوە دەغڵەکەی چی تێدایە ؛ دڕك‌و پۆڵکەو زەردەسیری‌و مرۆرو •••تاد لەگەڵ دەغڵەکەیا دەدوورێتەوەو هەموویان کۆ ئەکاتەوە ، جاری وا هەیە سواڵەیەك ئەدوورێتەوە یەك گوڵی تیایە ئەویش پووچەڵە ! بەڵام ئەو هەر لە سەریەتی

درەوی خۆی بکات • کاتێك دەغڵ کۆدەکاتەوەو رەنی خەرمان دەنێو گێرەو شەنو کەو تەواو دەبێت ئەوسا حساب بۆ هەموو دەخەڵو پیسییەك دەکرێتو ، درکو دەخەڵ جیادەکرێنەوەو سەپان گەنمو جۆی خۆی هەڵدەگرێت••، ئێمەیش بۆ کۆکردنەوەی کەلەپووری ئەدەبی کوردی لە وەرزی دروێنەداینو هێشتا زۆرمان ماوە بۆ خەرمانهەڵگرتن • بۆیە داوا لە خوێنەران دەکەم بەم چاوەوە سەرنجی ئەم بەرهەمانە بدەنو پشتگیریم بکەن لە کۆکردنەوەیاندا •

دەبێ خوێنەری ئازیز لەوەیش ئاگادار بکەم کە زوربەی ئەم بەرهەمانەی ئێرە لەبەر یەك نوسخە نووسراونەتەوەو زۆر بە زەحمەت بۆم راستکراونەتەوە ، گەلێ جێگەیشم هەر بۆ ساغنەکراوەتەوە • ئەو جێگەی بۆم ساغنەکراوەتەوە یان جێگەکەم لەناو دوو کەوانەدا نووسیوەو ئەداتی (!) سەرسوڕمانم لە دوایەوە داناوە • یان هەر نوختەم داناوە •

وتەیەك

خوێنەری بەڕێز !

ئەم شاعیرانەی لێرەدا نموونەیەك لە بەرهەمیان دەبینی بێ گومان ـ ئەگەر نەڵێم هەموویان ـ زوربەیان شاعیری چاك بوونو خاوەنی دیوانی هەمەجۆری شیعری خۆیان بوون ، بەڵام ئەو بەڵاو

وەیشومانەی روویان کردووەتە سامانی کەلەپووری ئەدەبی کوردی هێشتا چاکە ئەم ئەندازەیشیان لێ بەجێ ماوە !

شاعیری وامان هەیە بەرهەمەکانی تا ئەم دوایەیش لە زۆر بەلای دژوار قوتار بوون ، کەچی وا دیارە مێمڵی چاوچنۆك هەر لێیان نەگەڕاوە تا سەری تیابردوون •

مامۆستا نەجمەدین مەلا دەربارەی رەنجووری ئەڵێت : « ئەم شاعیرە ـ واتە رەنجووری (م ، ع ، ق) ـ بەیازێکی لەلام هەیە کە بە دەستی خۆی لە ساڵی (١٢٧٥)ی هەدا نووسراوە ••» ئەم بەیازە ـ کەتا ئەم سەردەمە ماوە ـ چی بەسەرهات؟ لە چ کتێبخانەیەکدا پارێزراوە ؟ دیارە هیچ وەڵاممان نیە ! ئاخۆ پێش ئەم بەیازەو دوای ئەمەیش چەندی واو بەنرختریش لەناو چووبێ ؟

ئەم شیعرانەی لێرەدا پێشکەش دەکرێن مایەی هەوڵ و کۆشش و گەڕان و شەونخوونی یەکی زۆرن ، وە نەبێ کوڵ و باریشم خستبێ ، هەر لە هەوڵ و کۆششدام و چاوەڕوانی یارمەتی و پشتگیری خوێنەرانیشم بەڵکو ـ بە هەمووان ـ ئەوەی لە تواناداً بێت بیکەین (زەرەر لە نیوەی بگەڕێتو باشترە) هەرچەند رەنگە زەرەری ئێمە بگاتە رادەیەکی زۆرتر لەنیوە •

چەند خاڵێك هەیە دەبێ خوێنەریان لێ ئاگادار بکەم :

١ ـ ئەوانەی لێرەدا بلاودەکرێنەوە تەواوی بەرهەمی ئەو شاعیرانە نیەو تەنها ئەوەندەم دەست کەوتووە •

٢ ـ نەمویستووە بەرهەمە چاپکراوەکانی ناو گۆڤارو ڕۆژنامەکان لێرەدا دووپات بکەمەوە ، بەڵکو زیاتر بە شوێن شتی بیرکراوو نزیکەبەلادا گەڕاوم تا ڕزگاریان بکەم‌و چاوی خوێنەرانیان پێ بگەشێنەوە .

٣ ـ دەبێ ئەوەیش بڵێم زۆریان هەڵەو ناتەواوی تێدایەو کەلێ جێگەم بۆ ساخ نەکراوەتەوە ، بەڵام ترسی ئەوەی ئەوانەیسە چاوەڕێی هەلی لەبارترو نوسخەی چاکتر ئەمانەیشمان لەکیس بدات وای لێ کردم هەرچۆن هەن ئێستە بلاویان بکەمەوە ، بەڵکو پاشەڕۆژ دەستێکی دیکەیان پێدابێتەوەو باشتر ڕاست بکرێنەوە .

٤ ـ پایەی ئەدەبی کوردی ئێستەمان مامۆستا مەلا عبدولکەریمی مودەڕڕیس زۆری ڕەنج لەگەڵ داوم بۆ خوێندنەوەی بەیازو کەشکۆلەکان‌و ڕاستکردنەوەی شیعرەکان ، خوا دەست بە باڵیەوە بگرێت‌و لەشی ساغ‌و تەمەنی درێژی بداتێ !

سەرچاوەکانی ئەم شیعرانە :

سەرچاوەکانی ئەم شیعرانە چەند دەسخەتێکن بە کورتی لێرەدا باسیان ئەکەم :

١ ـ (نووسراوی پەرێشان)و (مینای شکستە) دوو دەسخەتی نایابی

مامۆستا نەجمەدینی مەلاو لە پێشەکی (دیوانی وەفایی)دا باسم کردوون • (١)

٢ ـ کەشکۆڵی مەلا فەتاحی کاگردەڵی لە (پاشکۆی عێراق)دا باسم کردووە • (٢)

٣ ـ بەیازی مامۆستا شێخ خالیدی موفتی ـ کە هەندێ جار تەنها (موفتی)م بۆ داناوە ـ • ئەم بەیازە لە راستیدا پاشماوەی بەیازێکی زۆر نایابە ، کە بە تەخمین پتر لە (٨٠) ساڵ دەبێ نووسراوەتەوە ، حەجمی جزووبەندی بنەکەی وا دەرئەخات کاتێ خۆی (١٠٠) لاپەڕەیش زیاتر بووبێ ، ئەوەیشی کە ماوەتەوە زەردو بۆر هەڵگەڕاوەو قەراخو بیجاخەکەی چووەو ئەوەکەیشی پواوو پتورکاوەو دەستی تێوەدەی پارچەی لێ هەڵدەوەرێو دادەڕزێت • شیعری (خانا)و (بێسارانی)و (رەنجووری)و (حاجی)و (شەهاب)و (مەلا وەلەوخان)و (طالیعی)و (فانی) ••• تێدایە • دەربارەی نووسەرو کاتی نووسینەوەو شوێنی هیچ نازانرێت • تەنها (٢٦) لاپەڕەی کوردی ماوەتەوە •

٤ ـ کەشکۆڵی (مەلا عەزیزی رێشاوی) ، ئەم کەشکۆڵەیش یەکێکە

---

(١) بڕوانە : دیوانی وەفایی ، لێکۆڵینەوەی محەمەد عەلی قەرەداغی ، چاپخانەی کۆڕی زانیاری کورد ، بەغدا ، ١٩٧٨ ، ل بیستوهەشت •

(٢) بڕوانە : پاشکۆی عیراق ، ژمارە : ١٢ و ١٣ ، شوباتو ئازاری ١٩٧٨ •

له کەشکۆڵە نایابەکانی کەلەپووری ئەدەبی کوردیو تا ئەندازەیەك پوخت هەڵگیراوە • (٣١٩) لاپەڕەیە ، گەلێ مزگەوتو قوتابخانەی ناوچەی سلێمانی گەڕاوە ، زۆر فەقێی ئەو سەردەمەیش بەشداری‌یان لە نووسینەوەیدا کردووەو قەڵەمی خۆیان تێدا گێڕاوە، لەوانە شێخ مارفی قەرەداغی ــ شێخ مارفی سەعاتچی ــ و میرزا عەبدولکەریمی خاڵۆ عارف • لە دەورو بەری (١٣٥٣)ی کۆچیدا تەواو کراوە •

خوالێ‌خۆش‌بوو مەلا عەزیز بە زەوق بووە لە هەڵبژاردنی ناوەرۆکەکەیداو ، بایەخی زۆری بە بەرهەمی کەڵە شاعیرەکانی ئەدەبی کوردی داوە • بەرهەمی پتر لە (٥٠) شاعیری تێدایە کە زوربەیان کوردن لەوانە : نالی ، مەولەوی ، سالم ، کوردی ، وەفایی، حەریق ، مەولانا خالید ، فەوزی ، بێخود ، بابا ، وەلی دێوانە ، شێخ رەزا ، مەلا وەڵەوخان ، مەلا میکایل ، مەجذووب ، بێسارانی ، میرزا قادری پاوەیی، طاهیر بەگ، ئەحمەد موختار جاف، ناری•••و چەند شاعیری دیکەیش •

خوالێ‌خۆش‌بوو مەلا عەزیز کەشکۆڵەکەی زۆر خۆش‌دەویستو رێزی لێ‌دەگرت ، ناوەرۆکەکەیشی تا ئەندازێکی باش ئاگا لێ‌بوو ، زۆری لەبەر بوو ، گەلێ باسو موناسەبەی تایبەتی‌و هۆی وتنی شیعرەکانی دەزانی ، ماوەیەکی کەم لە خزمەتیا بوومو سوودم لێ‌وەرگرت ، بەڵام نەخۆشی کەنەفتی کردبووو مەرگ مۆڵەتی نەداو گەلێ زانیاری بەسوودی لەگەڵ خۆی بردە ژێر گڵو ،

لە زستانیساڵی (١٩٧٥)دا کۆچی دوایی کرد • وێنەی دەسخەتەکەم لایەو ئەسڵەکەی لای نەوەی خوالێخۆش بوە •

٥ ـ کەشکۆڵی (بیلال هێرۆیی)کە لای کاك ئەحمەد محەد پشدەری بوو لە هاوکاریدا باسی کرد •

× × ×

سەرەتایەك

« ئەم كارەساتە (گوتنی شیعر بە شێوەی گۆرانی م٠ع٠ق٠)
بەمجۆرە مایەوە تا « نالی » لە ولاتی شارەزورا پەیدا بو قاپیەكی زلی
خستە سەر كازی پشت بۆ وتنی شعری شێوەی موكری٠٠٠٠» (١)

كەم گەڕاندن‌و خۆماندوونەكردن‌و خەمساردی بەشێكی زۆری
ئەدیب‌و رۆشنبیرانمان لە لایەكەوەو ، پرژو بلاوی‌و دوورەدەستی‌و
لەناوچوونی بەشێكی زۆری سامانی كەلەپووری ئەدەبی كوردی‌و ،
مانەوەی بەشەكەی كەی لە دەست‌و كتێبخانەی ئەم‌و ئەوداو ،
گرتنەوەیان لە كەسانێك بیانەوێ كەلكیان لێ وەربگرن ٠٠٠و چەند
هۆی ناسراوو زانراوی دیكە بوونەتە هۆی ئەوەی ئەم رایە ماوەیەكی
درێژ بمێنێتەوەو لە دل‌و دەروونی گەلێ كەسدا بچەسپێ‌و بە هەموو
تواناوە پشتگیری لێ‌بكاو بیر لە شتی كە نەكرێتەوە !

بەلام ئەگەر بلێین گەلی كورد سێ شێوە گفتوگۆی سەرەكی

(١) بڕوانە : علاءالدین سجادی ، مێژووی ئەدەبی كوردی ، بەرگی یەكەم ، چاپی دووەم، چاپخانەی مەعاریف ، بەغدا ؛ ١٣٩٠هـ؛ ١٩٧١ م ٠ ل : ١٦٦ ـ ١٦٧ ٠

هەیەو ـ کرمانجی ژووروو ، کرمانجی خواروو ، گۆرانی ـ هەر یەکەیان ناوچەیەکی فراوان قسەی پێکردووەو زمانی رۆژانـەی بووەو لـە هەمـوو هەڵـس و کەوتێـکدا پێـیدواوەو کەرەسـەی تێگەیشتن و لەیەك گەیشتن بووە ••• ئایا ئەوە دەسەلمێنرێ دوو بەش ـ گۆرانیو کرمانجی ژووروو ـ ئەو شێوە زمانەی خۆیان بکەن بـە زمانی ـ با لە مەودایەکی تەسکیشـدا بێ ـ ئـەدەبیو خوێنـدەوارو رۆشنبیر پێیبنووسن و شیعری پێ تۆمار بکەن ، بەڵام بەشەکەی کـە ـ کرمانجی خواروو ـ بە هاوسێتیو هاوسنووریو تێکەڵاوی زۆری ئەو دوو بەشەو ، بە تایبەتی بە هامشۆو هاتو چـۆی مـەلاو فەقێو خوێندەوارانیشەوەو ، خوێندنەوەو بیستنی بەرهـەمو شیعری ئـەو برایانەیانەوە ••• بژین و جارێك بانگی ئەوە نەدرێت بەگوێیانا کـە ئەوانیش وەك براکانیان شیعر بە شێوەی گفتوگۆی خۆیان بڵێـن و بنووسن ؟ جارێك بیر لەوە نەکەنەوە کە ئەم شێوەی ئەوانیش شیاوی ئەوەیە پێیبنووسرێو ئەدەبی پێ تۆمار بکرێ ؟

ئەمە لێرەدا بوەستێو پرسیارێکێ دیکە بکەین : ئایا نالی بە تەنها خۆی بێ ئەوەی کەسی کەی دیبێ شیعری کوردی بـە کرمـانجی خواروو بڵێ ئەم دەرگا گەورەی خستووەتە سەرپشـتو خەڵـکی بانگ کردووە بێنە ئەو مەیـدانە بەرینـە کە ئـەو رێـگەکەی بـۆ دۆزیونەتەوە ؟ ردنگە پرسیاری ئاوا یەکسەر (ئا)و (بەڵێ) لە وەڵامیدا نەوترێ • هەموو لەگەڵ ئەوەداین کە کەس لە پڕێ نابێ بە کوڕێو

ماوەیەکی دەویَ تا فیکرەو بیریَك لە چەکەرە کردنەوە دەگاتە پلەی تەمامو هەڵپیتووی ریَــكو بڵند •

من ناڵیَم سەرەتای چەکەرەکردنی بیــری نووســینی شــیعری کوردیم بە شیَوەی کرمانجی خواروو دیاری کردوەو، سەرەتای یەکەم قۆناخی ئەم کاروانەی ئەدەبی کوردیم دۆزیوەتــەوە ، بــەڵام ئەوە دەڵیَم : ئەگەر بگەڕیَین و هەوڵ بدەیــن دەس بەتــاڵ ناگەڕیَنــەوەو لەوانەیە سۆراخی هەنــدیَ شــتی وابــکەین ئــەم رایــەی ئیَــرە هەڵوەشیَنیَتەوەو قۆناخەکە نەختیَ دوورتر بخاتەوە •

لەم دەرفەتەدا دەمەویَ چەند بەڵگەیەك بخەمە روو شیــاوی ئەوە بن بە لیَکۆڵینەوەی پسپۆران کەڵکی خۆیان ببەخشن •

× × ×

بەیتی خالید پاشـا :

من ئەم بەیتە ناو ئەنێم (بەیتی خالید پاشا) ،.لە راستیدا هیچی لەسەر نەنووسراوە ، تەنها ئەوەندە نووسراوە : «شیخ صادق فرماید»•

ئەم بەیتە ئەگەر لەو رووەوە سەیری بکەین کە چەند شیعرێکە لە شێوەی نزاو پاڕانەوەدا لە خودا بۆ چاكبوونەوەی (خالید پاشای کوڕی سلێمان پاشای بابان) لە بیماریو نەخۆشییـەك گوتـراوەو ، بێگومان خالید پاشایش، لەو نەخۆشیەدا یا لە نەخۆشییـەکی کەدا ، مردووە•••ئەوە ئەم بەیتە دەوری تەواو بووەو دەشێ حیسابی مردووی بۆ بکرێ• بەڵام لەو رووەوە کە تا ئیستە چاپنەکراوەو ، بەشێکە لە سـامانی کەلـەپووری ئەدەبـی کوردیو ، شێـوەو شەقڵی جۆرێکی تایبەتی ئەدەبی کوردیی سەردەمێکمان بـۆ دەگێڕێتـەوەو نـاوی مەلایەك یان شاعیرێکی کوردمان پێ دەناسێنێ کە تـا ئیستـە بـاسی نەکراوەو ناوی نەگوتراوە ••• ئەمانە لە لایەکەوە ، لـە لایـەکی کەیشەوە جێـگەو رێـزی خـالید پاشـاو هەسـتی نەتەوایـەتیو نیشتمانپەروەری ئەو مەلایەو خۆشەویستی پاشا لە دڵیاندا ••• هەر وەها باسو ناوی هەندێك (قولە)و (قوشخانە)و جێگای وەها کە باسیان نەکراوەو شتی تازەنو زانینیان سوودبەخشە ••• ئەمانەو چەنـد شتیکەیش بەرگو گیانێکی زیندووی هەمیشەیین لە بـەری ئـەم

بەیتەداو ، هەمیشە شیاوی ئەوەیە بە رازاوەیـی‌و رێـزو قـەدرەوە پێشکەشی خوێندەواران بکرێو ، وەك بەڵگەیـەکی مێـژوویی لـە لێکۆڵینەوەی قۆناغەکانی ئەدەبی کوردیدا کەڵکی باشی هەبێ ٠

بەیتی خالید پاشـا : (١)

شیخ صادق فرماید

بسم الله الرحمن الرحیم

١ ــ یا حەی بە نامت یا حەی
کەرەم بێ پایان‌و پەی
رۆژی دەیی کوللی شەی
یا رەب (٢) بدەی شیفای

٢ ــ رەببی جیهان ئافەرین
صاحیبی چەرخی بەرین

---

(١) ئەم بەیتە لە کەشکۆڵی (بیلال هێرۆیی) وەرگـــیراوە ، کە لای دۆستی خۆشەویستم کاك ئەحمەد محەمەد پشدەری‌یەوە دەستم کەوت ٠

(٢) نووسەری ئەم دەسخەتە لەم بەیتەدا بـە گوێـرەی رێنـووسی عەرەبی سەرو بۆری بۆ وشەکان کردووە ؛ منیـش بـە زۆری وەك نووسینەکەی ئەو هێنامەوە سـەر رێنـووسی کـوردی ، چەند جێگەیەك نەبێت کە کورد وا نادوێت وەك (بیدەی = بدەی) و (پورِ = پرِ ــ)٠ بەڵام دەبێ خوێنەری ئازیز لەوە ئاگادار بکەم کە سەربەندی بەیتەکە ــ یارەب ٠٠٠ ــ بـە گوێرەی سەرو بۆری دەسخەتەکە نووسیم ، بەڵام لەنگەو دەبێ « یارەبی ٠٠٠» یان « یارەب بدەی شیفایێ » بێت ٠

ڕەببی سەماوو زەمین
یا ڕەب بدەی شیفای

٣ ـ یا صەبوورو یا سەتتار
بە ئەنبیای دەنازدار
صەدو بیستو چار هەزار
یا ڕەب بدەی شیفای

٤ ـ بە دانیازی ئەکبەر
بە دانیاری ئەصغەر
بە زەکەریا پێغەمەر
یا ڕەب بدەی شیفای

٥ ـ بە یەعقووبی کەنعانی
بە یوسفی زیندانی
بە (سبعة المثانی)
یا ڕەب بدەی شیفای

٦ ـ بە خالیقی لە ژووره
بە ئاسمانی پڕ نووره
نەیکوژی پاشای سووره
یا ڕەب بدەی شیفای

٧ ـ بە کەعبەیی موعەظەم
بە یەحیایی موکەڕڕەم

به عیسای بنی مەریەم
یا رەب بدەی شیفای

٨ ـ یا رەئووفو یا رەحیم
یاسەمیعو یـا عەلیم
یاقایمو یـا دایم
یا رەب بدەی شیفای

٩ ـ (یا رفیع الدرجات)
(یا کافی المهمـات)
(یا دافـع البلیـات)
یا رەب بدەی شیفای

١٠ـ به حەقی شیتو ادریس
به نووحو سامو جەرجیس
به طوللابانی تەدریس
یا رەب بدەی شیفای

١١ـ به حەقی لەوحو قەلەم
به حەقی نووری ئادەم
به ئابی چاهی زەمزەم
یا رەب بدەی شیفای

١٢ـ به ئیسحاقو ئیبراهیم
به حەقی موسای کەلیم

گوستاخی طووری عەظیم
یا رەب بدەی شیفای

١٣ـ یا واحیدو یا ئەحەد
یا رەبی فەردی صەمەد
بە میعراجی موحەمەد
یا رەب بدەی شیفای

١٤ـ بە حەقی (حملة العرش)
بە لەوحو کورسییی‌و فەرش
بە صادقانی بێ غەش
یا رەب بدەی شیفای

١٥ـ بە ئیبراهیمی ئازەر
بە ئیسماعیل پێغەمەر
قوڕڕەتولعەینی ئاجەر
یا رەب بدەی شیفای

١٦ـ بە داودی نەغمەخوان
بە خاتەمی سولەیمان
حاکمی کوللی جیهان
یا رەب بدەی شیفای

١٧ـ بە ئەرض‌و سەماواتەت
بە عەرش‌و ئەنبیانەت

هەم نیل‌و فوراتەت
یا رەب بدەی شیفای

١٨ــ بە رەسنوولە (الثقلين)
بە حەسەن‌و بە حوسەین
بە حەقی قابە قەوسەین
یا رەب بدەی شیفای

١٩ــ بە خضرو بە ئیلیاس
بە حەمزەوو بە عەبباس
بە سولطان سەعدی وەقاص
یا رەب بدەی شیفای

٢٠ــ بە صاحیبانی مەزهەب
بە (رجب المرجب)
بە ئەو شای عالی نەسەب
یا رەب بدەی شیفای

٢١ــ یا سوبحان‌و یا سولطان
یا رەب ئەمانە لئەمان
بە شەعبان‌و رەمەضان
یا رەب بدەی شیفای

٢٢ــ بە حەقی شەمس‌و قەمەر
بە خورشیدی مونەووەر

بە حەبیبانت یەکسەر
یا رەب بدەی شیفای
٢٣ــ بە غازیی شیر بەکەف
لە حەربیان دەگرن صەف
بە ئاجەتی ئەصحابولکەهف
یا رەب بدەی شیفای
٢٤ــ بە ئەحمەدی مەدەنی
بە خاصانی یەمەنی
هەم بە وەیسەلقەرەنی
یا رەب بدەی شیفای
٢٥ــ بە شەیخی صائیموددەهر
بە سەلسەبیلو کەوثەر
بە فەضلی خۆت یا داوەر
یا رەب بدەی شیفای
٢٦ــ بە سولطان عەبدولقادر
بە زاهیدانی شاکیر
بە عابیدانی ذاکیر
یا رەب بدەی شیفای
٢٧ــ بە ئاجەتی هەرچار کیتاب
دۆعام بکەی موستەجاب

پادشای عالی جەنــاب
یا رەب بدەی شیفای

٢٨ـ یا صەبوورو یا سوبحان
یا عەظیمو لامەکان
خالیدی بنی سولەیمان
یا رەب بدەی شیفای

٢٩ـ بە شەیخ شەقیقی بەڵخی
بە شەیخ مەعرووفی کەرخی
یا رەب نەدەی چە تەڵخی
یا رەب بدەی شیفای

٣٠ـ بە حەسەنی بەصرایی
بە مەردی دەغەزایی
قەبووڵکەی یا ئیلاهی
یا رەب بدەی شیفای

٣١ـ بە شەیخ ئەحمەدی جامی
بە بازیدی بوستامی
بە سیرڕی شێخ نیظامی
یا رەب بدەی شیفای

٣٢ـ بە شەیخ سەعدی شیرازی
بە یارانی حیجازی

به شاه مەحموودی غازی
یا رەب بدەی شیفای

٣٣ـ یا دایمو یا موبین
یا (غیاث المستغیثین)
پادشای صاحیب تەمکین
یا رەب بدەی شیفای

٣٤ـ یا جەببارو یا جەلال
یا ئاگاهی کوللی حال
خالید پاشای پڕ کەمال
یا رەب بدەی شیفای

٣٥ـ به ناڵەیی دەروێشان
به ئاهی ئاهوو کێشان
تۆ دڵ نەکەی پەرێشان
یا رەب بدەی شیفای

٣٦ـ یا غەففارو یا غەفوور
بێ ناز نەکەی (شارەزوور)
خالید پاشای صاحیب نوور
یا رەب بدەی شیفای

٣٧ـ مەقصوودم هەن لە دەرگات
قاضیی کوللی حاجات

ئەفەندیم بدەی نەجات
یا رەب بدەی شیفای
٣٨ـ شیفات بە دەست دەوانە
کارت بە دەست ئاسانە
مەوقووف نەکەی (قوشخانە)
یا رەب بدەی شیفای
٣٩ـ یا کەریمی کارساز
یا خالیقی بێ نیاز
شازادان نەکەی بێناز
یا رەب بدەی شیفای
٤٠ـ یا لەطیفو یا خەبیر
بێ وەکیلو بێ وەزیر
بێ ناز نەکەی (قولەمیر)
یا رەب بدەی شیفای
٤١ـ یا خالیقی چارەگەر
بەشقی سەییدی سەروەر
بێ ناز نەکەی (ئاغالەر)
یا رەب بدەی شیفای
٤٢ـ یا رەب بەشقی حەبیبان
بە ئەسراری نەجیبان

له بۆ بابی غەریبان
یا رەب بدەی شیفای

٤٣ـ نۆکەر گردبوون تەمامە
دۆعایان کرد بە عامە
خزمەت لەمە حەرامە
یا رەب بدەی شیفای

٤٤ـ نۆکەر گردبوون بە یەکجار
بۆ وان ئەفغانو هاوار
بۆ خالید پاشای نازدار
یا رەب بدەی شیفای

٤٥ـ پاشای گوفتاری کردیا
لە دیوانی نووریا
صەلای طەلەب کردیا
لە دیوانی بو (لەشکر !) (٣)
یا رەب بدەی شیفای

٤٦ـ مەلام بێنە سەرینی
دەست بکا.بە یاسینی
من دەچمە ژێر زەمینی
یا رەب بدەی شیفای

---

(٣) لێرەدا ناتەواو بوو نیوە بەیتی (٢ و ٣)م لـە دەسخەتـەکەی مامۆستا وەرگرت

٤٧ــ یا ئەڵڵاهو یا صەبوور
یا پادشایی غەفوور
بێ ناز نەکەی شارەزوور
یا رەب بدەی شیفای

٤٨ــ یا ئەڵڵاهو یا سوبحان
یا سەخییی‌و یا دەییان
خالیدی بنی سولەیمان
یا رەب بدەی شیفای

٤٩ــ خالید پاشای بە حوکمات
ئەوی خۆش کربو وڵات
ئەنجار موهڵەتی بدات
یا رەب بدەی شیفای

٥٠ــ شیفای بدەی یا جەلیل
تەعیین نەکەی عیزرائیل
پاشا نەبێتن زەلیل
یا رەب بدەی شیفای

٥١ــ یا خالیقی (٤) ذولمینەن
چون ئەز هائەم (٥) لەوەتەن

---

(٤) (یاخالیقی) بە (یالقی) نووسراوە بەلامەوە وابوو کە نووسەر (خا) کەی لەبیرچووبێت ، بۆیە خۆم تەواوم کرد .

(٥) (هائەم) بە گوێرەی سەرو بۆری دەسخەتەکە بەلام (هائیم)

دەستم بڕا لە مەسگەن
یا ڕەب بدەی شیفای (٦)

دوای ئامادەکردنی ئەم کتێبە مامۆستا مەلا (عبدالكريمی مدرس) دەسخەتێکی کۆنی داپێم ئەم بەیتەی خالید پاشای تێدایەو میش ناتەواوی‌یەکەی دەسخەتەکەی پێشووم لەبەر تەواو کردو هەندێ جێگەیشم لە چاوی دەسخەتەکەی مامۆستاوە ڕاستکردەوە • ئەمە ئەو بەشەیە کە لە دەسخەتی پێشوودا نەبوو

٥٢ــ چون ئەز کەوتمە موڵکی غەریب
شیفای بدەی (عن قريب)
بە تەختی پادشای نەجیب
یا ڕەب بدەی شیفای

٥٣ــ صاحیبی چەرخو ئەفلاك
خالید پاشای خۆش ئیدراك
بکەی دڵی فەرەحناك
یا ڕەب بدەی شیفای

واتە (سەرگەردان) ڕاستە دەسخەتەکەی مامۆستایش (هاتەم)

(٦) لە دەسخەتەکەدا لێرەدا کۆتایی لاپەڕەیەك دێتو ئیشارەی سەرەتای لاپەڕەیەکی دیکە دانراوە بەڵام لاپەڕەکە دیار نیە بۆیە ئەم بەیتەش ناتەواوەو ئێمەیش وەك خۆی دەینووسین بەڵکو نوسخەیەکی دیکە پەیدا ببێ

٥٤ـ (صادق) بەندەی کەمتەرین
(یا ارحم الراحمین)
یا رەب بدەی شیفای

(تمت شد این مناجات لاجل فقی حسین بید الغریب کاکه ملا • غفر الله لی ولوالدی ولجمیع المسلمین) •

× × ×

نموونەی لاپەڕەی دوایی دەستخەتەکەی مامۆستای مدرس •

بەڵگەیەکی نوێ لە ئیبنولحاجەوە

لە پێشەکی (مەهدی نامە)دا نووسیم :

« ... بەهەر حاڵ ئەوەندەی پێمان بکرێ سەرنجی خوێندەواران بۆ ئەم باسە رائەکێشین و ئەوە ئەڵێین : پیاوێك بەو هەموو زانیاریەوە ، بەو هەموو ئەدەبەوە ، دانراوی شیعری زۆری هەبێ ، هۆنراوەی کوردیشی هەبێ ، ئەبێ دیوانی شیعری ـ عەرەبی یاکوردی ـ نەبێ ؟ ئەبێ بۆ گەلێ بابەت و موناسەبە هۆنراوەی نایابی نەوتبێ ؟ ئەبێ پیاوێك بێتوشی ئەو نامە بەرزەی بۆ ناردبێ بە نامەیەکی لەوە بەرزتر یا وەك ئەوە وەڵامی نەدابێتەوە ؟ بێگومان خوێنەرانی بەڕێزیش لەگەڵ مندا ئەڵێن : (نابێ) ، بەڵام ئایا ئەبێ لەمەولایش مێژووی ئەم زانایە هەروا بەنادیاری بمێنێتەوە؟من لاموانیە ئەگەر هەوڵ بۆ کۆکردنەوەی پاشماوەکانی بدرێ گەلێ شتی بەنرخ وەدەس نەکەوێ . » (١)

---

(١) بڕوانە : مامۆستا مەلا محەمەدی حاجی حەسەن ابن الحاج ، مەهدی نامە ، لێکۆلینەوەو پێشکەشکردنی محەمەد عەلی قەرەداغی ، پیاچوونەوەی شوکور مستەفا ، چاپخانەی کۆڕی زانیاری کورد ـ بەغدا ، ١٩٧٥ ، ل : ٢٣ .

زۆری نەخایاندو ئەم نووسینەم بێ ئەنجام نەمایەوەو وەڵامی هەندێك لەو پرسیارانەم دەست کەوت • وەڵامم دەست کەوت ئیبنولحاج بێجگە لە (مەهدی نامە)کەی بەرهەمی دیکەی کوردی هەیە، هەر لەم وەڵامەوە ئەوەیشمان دەستدەکەوێ کە ئیبنولحاج دیوانی شیعری کوردی هەبووە بەڵام حەجمو قەوارەی چەند بووە؟ ئەو بابەتو موناسەبانەی شیعری بۆ وتوونو تێدا وتوون چی بوون ؟ پلەو پایەی شیعری لە چدا بووە ؟ ئەمانەو گەلێ پرسیاری کە هەر بێ وەڵام دەمێننەوە تا بزانین داهاتوو چی دیکەمان بە دەستەوە دەدات •

لەم رۆژانەدا برای بەرێزم کاك عەلی مەحموود عەلی قوتابی کۆلیجی ئیمامی ئەعظەم ئەم دوو پارچە شیعرەی ئیبنولحاجی بۆ هێنام• کە لە دەمی مەلا عەبدوڵلا ئیبراهیم قندۆلی وەرگرتوون • کاك عەلی ئەڵێ : ئەو پیاوە (مەهدی نامە)کەی بە تەواوی لەبەرە لەگەڵ ئەم شیعرانەی ئیبنولحاجدا •

من نەمتوانی ئەو زەلامە ببینمو بزانم ئەم شیعرانەی لە کوێ لەبەرکردووە ؟ دەماودەم وەری گرتوون یا لە دەسخەتو دیوان ؟ ئەگەر لە دەسخەتو دیوان بوود ئەو دیوانە چۆن بووەو چەند جۆر شیعری تێدا بووە ؟ •••تاد بەڵام لەوەوە کە ئەو زەلامە (مەهدی نامە)و ئەم دوو پارچە شیعرە ئایینییەی لەبەرکردووە دوور نیە شیعری بابەتو موناسەبەی دیکەیش بووبێ بەڵام ئەم ـ بە زەوقی خۆی ـ هەر لایەنە ئایینییەکەی هەڵبژاردبێو سەری لە بەشەکانیدیکە نەخورابێ •

ئەوەی شتی تازە بێ لێرەدا ـ بێجگە لەوەی شیعرەکان خۆیان تازەن ـ کێشی شیعرەکانە کە ئیبنولحاج لێرەدا لە کێشە فۆلکلۆریەکە لای‌داوەو کێشی عەرووزی عەرەبی بەکارهێناوە •
ئەمەیش کەلێنی باس‌و بابەتی دیکە دەخاتە سەرپشت‌و ، گەلێ پرسیار مل قوت‌ئەکەنەوە ، یەکەم ئەوە روون دەبێتەوە کە پێش نالی شیعری کرمانجی خواروو بە کێش‌و قافیەی جۆراوجۆر گوتراوە • بەڵام ئایا بێجگە لە ئیبنولحاج کێی دیکە وتوویەتی ؟ بەرهەمەکان ماون یان نە ؟ ••• ؟ هەر چەند زۆری ئەم پرسیارانە هێشتا وەك مەتەڵ وان من لێرەدا تەنها بەڵگە پێشکەش دەکەم‌و بەس • بۆیە بە چاوەڕوانی ئاسۆی فراوانترو کارو هونەرو لێکۆڵینەوەی ئەدیبانمان من لەم ئەندازە زیاتر ناڕۆم •

دەبێ ئەوە بڵێم : بەوەی ئەم شیعرانە بە دەمی وەرگیراون گومانی گۆڕانیان زۆرتر لێ دەکرێ لەوەی کە لە دەسخەتێکەوە وەرمان بگرتنایە ؛ چونکە بێگومان ئەم شیعرانە ساڵەها لە خەزێنەی بیری ئەو زەلامەدا بێ تاوتوو ئاڵ‌و گۆڕی کەم یا زۆر نەماونەتەوە • هەرچەند ئەوەندە بەسە کە شیعری ئیبنولحاجەو شێوەو رواڵەتێکی تازە دەنوێنێ •

(١)

یا رەسولەڵلا ئەمانەت بێ ئەمانەت صەد ئەمان
ئەو دەمەی قابیض کە دێ بۆ قەبضی رۆح‌و نەزعی جان

حیفظی ئیمانن بکەی ئەی حافیظی هەردوو جیهان
نەك بە مەکرو حیلە دوشمن پیم‌بدا دەردی گران
مەوقیعێکی وا هەیە هۆش نیەو نوطق‌و زوبان

سەر بە قوربانی قەدەمت بێ بە جیسم‌و جانەوە
چاو فیدای خاکی بەری پێت بێ بە فرمێسکانەوە
تەن بە پێشکەش قەددی سەروت بێ بە ئەعظاکانەوە
رووم نیە بێمە حوضووزت بەم هەموو عیصیانەوە
رەئفەتت بێ رەحمەتت بێ ، ئەی پەناهی عاصیان

بورجی قەلعەی دڵ بە طوولی میحنەتی غەم تێکچووە
بازی طالیع رۆیی ، زاغی نەگبەتی‌ی لێ نیشتووە
حوببی دونیا زۆری سەند عیشقی دیانەت کەم‌بووە
ئاگری بێ طاعەتی ئەمرۆ بڵێسەی سەندووە
پێم کەرەم کە یەك قەدەح ئابی هیدایەت ئەلئەمان

یا رەسوولەڵلا دەخیلت بم دەخیلت بم دەخیل
تۆی دەوابەخشی برینان‌و منم زارو عەلیل
تۆی عەزیزی هەردوو دونیاو منم عەبدی زەلیل
دەفعەیێ بۆم بنێرە یەك ... دەلیل (!)
هەر ئەتۆی هادی لە بۆ ئوممەت دەکەی دەفعی غەمان

یا ڕەسووڵەڵلا بە صەد ئەحبابەوە قوربانی تۆم
باوەڕت بێ کەمترین کەلبی هەمەیارانی تۆم
هەر وەکوو مەجنوونەکەی شەیدا وەها حەیرانی تۆم
عەرزی هەروایە (محەمەد) ـ ئەی بەڵاگەردانی تۆم ـ
موڵتەفیت بە بۆ طەرەف بەندەی غەریبی بێ نیشان

(٢)

ئەی موقتەدای خاص‌و عام
بەشمان دە لەو داروسسەلام
باعیث بە لوطفت دڵنیام
هاوار لە خۆم چەند ڕووسیام
ئەی مورشیدی جینن وبەشەر
ئەی کاشیفی شەققولقەمەر
ئەی شافیعی یەومە لخەطەر
هاوار لە خۆم چەند ڕووسیام
ئەی صاحێبی فەتح‌و ظەفەر
ئەی مەخزەنی نەفعی هونەر
ئەی باعیثی نوورو بەصەر
هاوار لە خۆم چەند ڕووسیام

ئەی شیەمعی جەمعی ئەنبیا
ئەی تاجی فەرقی ئەولیــا
ئەی نووری قەلبی ئەشقیا
هاوار لەخۆم چەند رووسیام

یا ئیبنی عەبدوڵلاّ دەخیل
یەومەلحیساب نەمکەی زەلیل
شافیع بە لای حەبیبی جەلیل
هاوار لەخۆم چەند رووسیام

یارەب عەطاکەی رەحمەتێ
بەشمان بدەی لەو جەننەتێ
نەنخەیتە ناوی زِیللەتێ
هاوار لەخۆم چەند رووسیام

یارەب بە لوطفی خۆت بکەی
لە رەحمەتت بەشمان بدەی
داخڵ بە دۆزەخمان نەکەی
هاوار لەخۆم چەند رووسیام

یارەب موقەصصیرێ من بووم
بۆ واریعان دوشمن من بووم

غافڵ لە ڕێیی مردن من بووم
هاوار لەخۆم چەند رووسیام

لەو وەقتەوە مەوجوود بوووم
شەیطان لە ڕێی لابردوووم

طالیب بە دو نیای کردوووم
هاوار لەخۆم چەند رووسیام

ئەی نووری قەلبی ئینس‌و جان
ئەی باعیثی خەلقی جیهان

ئەی عاریجی حەوت ئاسمان
هاوار لەخۆم چەند رووسیام

ئێستا (محەمەد) پیر بووە
تۆبەی لە عیصیان کردوە

نەفس‌و هەواکەی مردووە
هاوار لەخۆم چەند رووسیام

× × ×

لە بارەی پەخشانی هونەری کوردی‌یەوە

بەیتی میر یەحیـا (★)

دۆزینەوەو ژیاندنەوەی هەر بەشێکی سامانی کەلـەپووری نەتەوایەتیمان دۆزینەوەی بەلگەی بـەجێو بـەنرخی لێکـۆلینەوەی ئەدەبی‌و زمانەوانی‌و مێژووییە ‎..‎ دیارە تا ئەو بەشەی ئەو سامانە رەگ‌و بنەمای مێژوویی لە قووڵترەوە بێـتو بـۆ سـالانی دێرین بگەرێتەوەو ناوچە جـۆراو جـۆرەکانی کوردستـان بـگرێتەوە ‎...‎ بەلگەکان بە هێزترو باسەکان بە پێزتر دەبن ‎.‎

لەم چاوەوە سوالەیەکی دیکە دەخەمە سەر خەرمانی کەلەپووری نەتەوایەتی‌و نامیلکەیەکی کۆنی کوردی پێشـکەشی خوێنـدەواران‌و بسپۆرانی ئەدەب‌و زمانی کوردی دەکەم بە هیوای ئـەوەی شیـاوی باس‌و لێکۆلینەوەی زانستییانە بێت ‎.‎

لە پێشدا وەك سەرەتایەکی کورت ئەوە دەلێم : تا ئێستە وامـان بیستووە بەیـت‌و بـاوی فۆلکلـۆری هـەر قسـەی گوێ‌ئـاگردان‌و گێرانەوەی دەماودەم بوون‌و بەشیان لە نووسینـەوەو کۆکردنـەوەدا نەبووە ‎.‎ رەنگیشە بگوترێت کە **(نۆسکارمان)** یەکەم کەس بووە

(★) ئەم بەیتەم بەم شێوە ئامادە کردبوو بە وتـارێك لـە یەکێـك لە گوڤارە کوردییەکاندا بلاو بکرێتەوە ، لە بەر درێژی بابەتەکە کەمێك دواکەوت، دواییش وام بە باش زانی بیکەم بە بەشێك لەم کەشکۆلە وا لێرەدا بێ دەسکاری پێشکەشی دەکەم ‎.‎

بەیتی فۆلکلۆری کوردی تۆمار کردووە• ئەم بەیتەی بەردەستمان ئەوە دەسەلمێنێ گەلێ پێش ئۆسکارمان بەیتی فۆلکلۆری تۆمار کراوەو دوور نیە زۆر پێش ئەم بەیتەیش شتی کە تۆمار کرابێتو زۆریان لەناو چووبێو ئەوەیشی مابێت هێشتا لە پێچو پەنادا بێتو دەستی رێزی بۆ نەبرابێت !

ئەم بەیتە بەشێکە لە دەسنووسی ژمارە (٤٤٨)ی کتێبخانەی (**کۆڕی زانیاری کورد**)و دوو سێ بەیتو نامیلکەی جۆراو جۆری کەی لە گەڵدایە ، یەکێکیان (**بەیتی ئەووەڵو ئاخر**) ـ **تذكرة العوامە** ئامادەم کردوە بۆ چاپو بە هیوام بەم زووانە پێشکەش بکرێت • ئەم دەسنووسە ساڵی **١١٩٩**ك بە دەستی **سەعید عەبدوللا موکری** نووسراوەتەوە •

ئەم نامیلکەی بەردەستمان لەو رووەوە گەلێ ئایەتو بابەتی ئایینی وردی تێدایە لەوە دەچێ دانەرەکەی مەلایەکی باش بووبێت• لەو رووەیشەوە ، لە کۆتاییدا ، داوا لە گوێگران دەکا (فاتیحا) بخوێنن شێوەی بەیتی گوێئاگردانی پێوە دیارە • دووریش نیە هەردوکیان بێت : لە پێشدا مەلایەك دایبنابێتو دوایی لەبەرکرابێتو لە گوێئاگرداناندا شەوانی زستان خوێنرابێتەوە •

ناوی بۆ دانەنراوە ، لەوە دەچێ دانەرەکەی ناوی (میریەحیا) بێت ، بۆیە منیش ـ تا ناوێکی بۆ ساخ دەبێتەوە ـ ناوی (**بەیتی میر یەحیا**) م لێ نا •

دوو خاڵی سەرەکی لەم نامیلکەدا جێگەی سەرنجن :

١ـ شێوەی نووسینەوەو بەشکردنی دێڕەکانی : لەم رووەوە ئەم بەیتە بۆ ئەوە دەشێت بکرێت بە بەڵگەی **پەخشانی هونەری کوردی** ـ النثر الفني الكردي ـ بەڵام ئاشکرایە ئەم جۆرە پەخشانە تا ئێستە نموونەی کەم لە بەردەستدایە • ئەم بەیتە لە هەندێ جێگەدا کێش‌و تەفعیلەی شیعری تێدا دەبینرێت • بەڵام بە زۆری شەقڵ‌و شێوەی پەخشانی پێوە دیارەو لە بەشی زۆریدا هەر (سەجع‌و قافیە) دەمێنێتەوەو ، زیاتر رواڵەتی پەخشانی لەوەدا بەدی دەکرێت کۆتایی دێڕەکان مەل‌کەچی کێش نین‌و لە بەردەم تەفعیلەدا دەسەوسان ناوەستن‌و درێژدەبنەوە ، بە تایبەت لە کاتی نووسینی ئایەتەکاندا •

٢ـ ئەو شێوەکوردیەی بەیتەکەی پێ نووسراوە ـ زمانی بەیتەکە ـ : ئەم بەیتە بە شێوەی موکریانی گوتراوەو هەندێ وشەی وەهای تێدایە موکری ئێستە بەکاری ناهێنن • لێرەدا ـ هەر چەند باش شارەزای شێوەی موکری نیم ـ ئەوەندەی ماوە هەبێت دوو سێ نموونە هەڵدەبژێرم کە ئەسڵەکانیان لە گفتوگۆی ئێستەدا گۆڕاون‌و لە بەر گوێدا نامۆن :

أ ـ تەمێنێ = دەمێنێ ، ئەمێنێ • ماوەیەکە لە نێوان نووسەراندا کێشەی ئەوە باوە کە (دەبێ) یان (ئەبێ) ، (دەمێنێ) یان (ئەمێنێ) بنووسرێت • بەڵام من نەمبیستووە باس لە (تەمێنێ) بکرێت •

بەڵێ دەبێ ئەوە بڵێم لە شێوەی جافەتیدا دەگوترێ (تەوێ) لـە باتی (دەبێ) •

ب ـ دەبێ دەڵێ• من نەمبیستووە لە بـاتی (دەڵێ) ، (دەبێ) (★) بوترێ • بەڵێ (دەبێ) لە جێی (دەبیستێ) هەیە •

ج ـ هەروەها (ئەی) لە بری (ئەوی)و (تەبارێ) لە جێی (دەبارێ)و (رۆدەنی) لە بری (دانیشتن) شایانی بـاس‌و لێـکۆڵینەوەن • ئەمانەم تەنها بۆ نموونە هێنایەوە ، زمانی ئەم بەیتە گەلێ لەمانە زیاتری تێدایە •

چۆن ئەم نامیلکەم نووسییەوە ؟

گۆمان لەوەدا نیە ئەم بەیتە کە (٢٠٠) ساڵ پترە نووسراوەتەوە فرە وشەی وای تێدایە من نەمبیستووەو نازانم چۆن بەکاردەبرێ زیاد لەوەیش دەسووسەکە بەو رێنووسە کۆنە پڕ قۆرت‌و گرێیە نووسراوەو چاکیش نەنووسراوەتەوەو هەڵەو نارێکی زۆر تێدایە•• بۆیە خوێنەریش هاودەنگم دەبێ کـە بڵـێم بـێ زەحمـەت‌و دەردیسەری بۆم نەنووسراوەتەوە • بەهەر حاڵ چۆنم بۆ کرابـێ

(★) مامۆستا شوکور مستەفا دوای خوێندنەوەی ئەم باسـە بەم جۆرە لەم مەبەستەی ئاگادارکردمەوە لە کرمانجیدا بـە تایبەت کرمانجی هەکاری‌و دەرسیم‌و هەزارگۆڵ‌و ئاگرێ‌و زۆر شوێنی دیکە لە جیاتی «دەڵێ» «دڤێ» «دبـێ» دەڵـێن بڕوانە نووسینە فولکلۆریەکانی لەچاپ‌دراوی ئەرمەنستانی سۆڤیەت

هەوڵم داوە بە راستیو نزیك لە شێوەی موکریەوە بینووسمەوە ، هەرچیم باش بۆ ساغ نەکرابێتەوەو گومانم لە خوێندنەوەیدا بووبێ لە نێو دوو کەوانەی ئاوادا [   ] نووسیومە • هەر کەسیش بیەوێ زیاتر لێی بکۆڵێتەوە ئەوە ماوە فراوانە •

دێرەکان لە دەسنووسەکەدا ـ کە هەر یەك نوسخەیش هەیە ـ هیچ جیا نەکراونەتەوەو یەکسەر بێ رێکخستنو بەشکردن نووسراونەتەوە ، بەڵام پاش خوێندنەوەی تەواوی بەیتەکە بۆم دەرکەوت راست وایە بەو شێوەی ـ کە بۆم هەڵبژارد ـ بنووسرێت •

لە گۆڤارێکی وا بچووکدا هەر ئەوەندە ماوە دەبێت کە لە سەرم نووسی ، لە بەر ئەوەیش ئەم بەیتە سەرچاوەی لێکۆڵینەوەی پسپۆڕانە پێویست بە لێکدانەوە ناکات •

بسم الله الرحمن الرحیم

هەر چە کەسێ عاقلا
ئیمانەکا کامڵا
یەك جیهەتو یەك دلا

یەك شوناسو یەك دین بن
خەلیلا سابیقین بن
« لا احب الآفلین » بن (١)

---

(١) بڕوانە : ئایەتی (٧٦) سوورەتی (انعام) قورئانی پیرۆز •

بە « وجهت وجهی » أ (١)
بناسن ئەبەدییا
خودێ یەکەو دوو نییا

ئەو خالیقێ صەمەدا
ئیرادەی کرد لابوددا
خولقاندی موحەممەدا

موحەممەدا ئەمینا
خاتەمێ نەبیینــا
سەییدولمورسەلینا

رەسوولی ثەقەلەینــا
شاهی قابەقەوسەینا
غازی بەدرو حونەینا

خالیق ئەو کردە سەروەر
ناوی برد بە پێغەمبەر
قورئانی هەناردە سەر

---

(٢) بڕوانە ئایەتی (٧٩) سوورەتی (انعام) قورئانی پیرۆز

هەناردە سەر بە یەقینا
ئەو کەلاما موبینا
دە سیننا ئەربەعینا

دە سالا ئەربەعین بوو
ئیمامی موتتەقین بوو
نوبووەت بە یەقین بوو

قورئان حەققەو بە یەقینا
صیفەتا ئەووەلینا
تێدا مەنسووخ بوون دینا

ئەو خالیقی (ینینا !) (٣)
دە ئایەتا کرد موبینا
« وما علی الرسول الاالبلاغ المبین »ا (٤)

ئەو خالیقێ مەی ریفعەتێ
نازل کرد بەو ئایەتێ
« کل نفس ذائقة الموت »ێ (٥)

---

(٣) ئەوەی ناو کەوانەکە رەنگە (متینا = مەتینا) بێت ٠

(٤) بڕوانە : ئایەتی (٥٤)ی سوورەتی (نور)و ئایەتی (١٨)ی سوورەتی (عنکبوت) ٠

(٥) بڕوانە : ئایەتی (١٧٥) سوورەتی (ال‌عمران) ٠

غافڵ مەبن (٦) لە مەوتێ
هەنگی بکێشن غیرەتێ
دە بەر « .... »(٧)

ئەو حاڵەکی بە طەمطەراق
(بهنا سوکی !) موشتاق
« کلا اذا بلغت التراقی وقیل من راق »(٨)

نازڵ دەبن ناگەهان
قەط نامێنن چە فەرمان
هەر حەسرەتەو پەشیمان

دەرمان لە بۆیی نیبیا
تەقدیرا ئەزەلیبیا
لە دەنی دەردەچیبیا

لە حەموان هەیە ئەو عادەت
یەك بە یەك تێن جەماعەت
حەتا تێتن هیدایەتی نیهایەت

---

(٦) مەبین : مەبن ٠
(٧) ئەوەی ناو کەوانەکەم بۆ روونووس نەکرا وەك [کوسبی ملتی] دەچێت ٠
(٨) بڕوانە : ئایەتی (٢٦) سوورەتی (قیامة) ٠

خوصووصەن ئەم ئاخرین
ئەم ئەوی نافکرین
کەم دەژینو زوو دەمرین

لە قەولی خودێ حەقا
دە قورئانێ موطلەقا
« فاذا نفخ فی الصور فصعق » ا (٩)

ئەو خالیقێ مەی عەلیما
وە کرد قەولی قەدیما :
« ان زازلة الساعة لشییء عظیم »ا (١٠)

نە کۆهـ دەمێنن نە بیحارا
تێکدەچن قەصرو دیوارا
دە زەلزەلێن بە ئەمری جەببارا

« او اشد قوة »ا (١١)
لە قەولی « کتبتنا »
« فیذرها قاعا صفصفا لاتری فیها عوجا ولا امتا »(١٢)

---

(٩) (فاذا نفخ) هەڵەیەو (ونفخ) ڕاستە بڕوانە : ئایەتی (٦٨) سووڕەتی (زمر) قورئانی پیرۆز •

(١٠) بڕوانە : ئایەتی (١) سووڕەتی (حج) •

چهل ساڵی بە ئەژمارا
لە قەولێ دەبێ ئیظهارا
« لمن الملك اليوم ؟ لله الواحد القهار » ا (١٣)

چهل شەو رادەبرێ
عەزاب دەبێ لە کافرێ
خالیق لەوان ناصەبرێ

لە قەولی (وسببا !)
خۆشحاڵ نابن بێ ئەدەبا
هەن لە بۆ وان مارو عەقرەبا

لەو پاش بە ئەمری یەکی ئەکبەر
قیامەتن تێننە سەر
« وما امرنا الا واحدة كلمح بالبصر » (١٤)

لە قودرەتی صەمەدا
مەطەرێکی بێ عەددا
غەلیظە وەك شەهوەتا

---

(١١) ئەم وشە لە کەلێ ئایەتی قورئاندا بە بێ (او) هەیە ٠
بڕوانە : ئایەتی (١٣) سوورەتی (محمد) ٠
(١٢) بڕوانە : ئایەتی (١٠٦) سوورەتی (طه) ٠
(١٣) بڕوانە : ئایەتی (١٦) سوورەتی (غافر) ٠
(١٤) بڕوانە : ئایەتی (٥٠) سوورەتی (القمر) ٠

چهل شەوو چهل رۆژانا
لە خەزێنەی رەحمانا
تەبارێ ئەو بارانا

رادەوەستێ بە حاڵەك
سوبحانە تەبارەك
(رويتی !) بە يەك جارەك

(لوی كو ارض !) رۆهێشت تەماما
بە ئەمری يەكی عەللاما
(ليكادی ليم دين !) عيظاما

عەودە دەبن جيسم يەقين
دەليلە قەولی موبين
« هذا يوم الفصل جمعناكم والاولين » (١٥)

ئەو خاليقی پڕ ئەدەبە
ئەمری دەكرد سەبەبە
هەڵدەستن چەهار موقەڕڕەبە

---

(١٥) بڕوانە : ئايەتی (٣٨) سوورەتی (المرسلات) ٠

ئەو چارەن بە دەلیل
جوبرەئیل‌و میکائیل
ئیسرافیل‌و عیزرائیل

ئەو مەلەکی دەچارا
دەچنە سەر نەبیی موختارا
دەبین : قوم بە ئەمری جەببار !

ئەو هەڵدەستێ لە گەڵیا
دەبێ : جوبرەئیل ! ئەخییا
ئەحواڵی ئوممەتی من چیبیا ؟

جوبرەئیل دەبێ : نەبی گوڵباوە
بەوی کەمی هەزارو یەك ناوە !
هێشتا دیوانی ئوممەت نەکراوە

لەو پاش بە ئەمری یەکی قادرا
بوراقی لە کن حازرا
لەسەر ئەرزی ساهیرا

لەوێکو ئەرزی (تنزلی !)
لیباسی ئەخضەر دەغەملێ
حەتا مەخلووق تێك دەغلێ

دەکوتێ ئیسرافیلە
نەفخی لەوی دەلیلە
بە ئەمری یەکی جەلیلە

(لویلوتی !) نەفخی ئاخر
رووح تێن وەکوو طایر
قاڵبی خۆ دەبن حازر

دەلیلی (کدی !) موحتاجا
وە ئایەتی مینهاجا
« یوم ینفخ في الصور فتاتون افواجا » (١٦)

پێك وەرتێن رووح و جەسەدا
بە حوکمی یەکی صەمەدا
(في الحال) دبن موجەدەدا

کەسێ نەشێ کەس بناسی
لە سەر ئەرزی رەصاصی
دەڕۆن بە پێخواسی

---

(١٦) بڕوانە : ئایەتی (١٨) سووڕەتی (النبأ) ٠

رادەبێ نەفسی
بە تینوو بە برسی
حەرارەتیان لە رەئسی

ئەو خالیقا جەببارا
لە قەولی وە دیارا
ئاگرەك تەبێ ئیظهارا

نارەك دەبێ موظهەری
لە چەپو ڕاستتان تێتە دەرێ
« انها ترمی بشرر کالقصر » (١٧)

ئەو خالیقی ئەمیرا
لە قەولی دەبێ نەذیرا
« سمعوا لها تغیظا وزفیرا » (١٨)

جەهەننەم دەغەڵغەڵێ
مەخلووقی لەبەر دەخەجڵێ
سەرو پشتیان لەبەر دەکوڵێ

---

(١٧) بڕوانە : ئایەتی (٣٢) سوورەتی (المرسلات) ٠
(١٨) بڕوانە : ئایەتی (١٨) سوورەتی (فرقان) ٠

گرد دەبنەوە بە ئاگری
ئەرز حەموو تاو دەگری
ناچار دەبێ رادەبری

خالیق لەوان ناصەبری (١٩)

ئوممەت دەبنە سێ فیرەق :
یەك موسوڵمانی موصەددیق
یەك کافرە ، یەك منافەق

لە پاش ئەوێ خەبەری
طەڵەب دەکەن سێبەری
هەڵسێ بدوێ ماجەری

« یا معشر المسلمین »
وەکوت نەبی بە یەقین
هەم « لافی الاسلام خالصین » ، «ولافی الکفر مخلصین »

---

(١٩) ئەم دێڕە ئەگەر لە سەر سێ دێرەکەی پێشوو بێت ئەوە یەکەم جارە چوار دێڕ لە سەر یەك (سەجعو قافیە) بەکار بێت ، ئەگەر وایش نەبێت ئەوە دیارە ئەم بەشە ناتەواوەو داوو دێڕی کەمە .

له بۆ هەرچە موسوڵمانە
نازڵ دەبێ میزانە
دەکێشن خەیرو شەڕانە

صیراط دەکەن موهەییا
نە ئەرز دەمێنێ نە سەما
« وان منكم الا واردها كان على ربك حتمـا
مقضيا »(٢٠)

هەرکەسەکی پڕ خەیرە
هەر وەکی بەرقو هەورە
ڕادەبرێ (بوای طیورە !)

هەرچی زۆر خواردبو حەراما
زوڵمی لە خۆی کرد تەماما
شەرمەندە دەبێ لە شاما

ئەی (٢١) لە هەوای شەهوەتێ
دەردەچێ لە دنیەتێ
ئەو دەچێتە زولمەتێ

---

(٢٠) بڕوانە : ئایەتی (٧١) سوورەتی (مریم) ٠
(٢١) ئەی : ئەوی ، ئەو کەسەی ٠

دەلیلی قەولی جەلیلا
دە ئایەتە دەلیلا
« ولا تقربوا الزنی انه کان فاحشــة وســاء
سبیلا » (٢٢)

ئەی نەیکردن صەوم‌و صەلات
تەمام نەدان سەرفیترەو زەکات
لە بۆ وان دەرتێن خەڵات

خەڵاتی (دوانم (٢٣) درشن !)
دەبەردەکەن دەپۆشن
دەگرن‌و یەك دەگوشن

ئەی زۆری کردبو غەیبەت
حەتا مردنێ نەیکرد تۆبەت
بۆی تەمێنێ خەسارەت

---

(٢٢) بڕوانە ئایەتی (٣٢) سوورەتی (الاسراء)
(٢٣) «دوانم» لە دەسخەتەکەدا بە «دوهم»یش دەچێت

ئەی رۆدەنی (٢٤) لە کن میران
شەیتانی دەکا لە فەقیران
پەتی دەکەن بە زنجیران

ئەگەر ئەتۆی ریباخوازی
شەکڵی لەگوێن بەرازی
ئەی مەبغووزی بێ نازی

فەقێ فەقێتی دەکا لەبۆ نانی
عەمەل نەکا بە ئەوەندەکی دەزانی
دەیکێشن بە ئـەزمانی

ئەی رۆدەنی لە ناو مزگەوتی
دەکا قسەی دە دنیەتی
فەقیریەتی دە قیامەتی

فەقیریەتی ئەبەدا
وەکوت یەکی صەمەدا
«وان المساجد لله فلا تدعوا مع الله احدا»(٢٥)

---

(٢٤) رۆدەنی دادەنیشێ
(٢٥) بڕوانە ئایەتی (١٨) سوورەتی (الجن)

ئەی شەهادەی کردبوو کەتم
بە ناحەقی کردبوو عەزم
دەسووتێنرێ بە ئاگری گەرم

حەقی بکەن بە یەقینا
وەکوو یەکی موعینا :
« وکونوا قوامین » ا (٢٦)

لەوێکو هەڵدەستێ زەلزەل
دونیا دەبێ موبەددەل
دەستو گەردنو (خدای عمل !)

ئەگەر تۆ عەمەل خراپی
ئەگەر پەریو ئەگەر شابی
دە حەجمیدا گیا بی

وەکوو هەرچێکو نەبییا
بە ئەمری ئیلاهییا
«وزنوا قبل ان توازنوا» کوت نەبییا

---

(٢٦) «کونوا قوامین» بڕوانە : ئایەتی (١٣٥) سوورەتی (النساء)و ئایەتی : (٨) سورەتی (المائدة) ·

نەبی کرد ئەو سوخەن
بەڵان حسابی خۆد بێ لە کن
دەبەرگ‌ و دەوکاتی مردن

وەصییەت لە هەر چار یارا
تۆبە کەن‌و ئیستیغفارا
دەبەرگ‌و دەبینن ئەو جارا

ئیلاهی بە نامی (٢٧) خۆتی ئەکبەر کەی
بە عەرشی مونەووەر کەی
لە گوناهی دەگوناهکاران گوزەر کەی

ئیلاهی بەو جەببارا
بەرەکەتێکا موختارا
« میر یەحیا »(٢٨) ئەرجودارا

لە خودێ نەبین شەرمەسارا
رەحمەت لە جەماعەتی گوێدارا
بخوێنن (فاتیحا) ئەوجارا (٢٩)

---

(٢٧) لە دەسخەتەکەدا (بنا = بەنا) نووسراوە بەلامەوە وایە (می)یەکە لەبیرکراوە
(٢٨) ئەوەی بە (یحی = یەحیا)م نووسی وەك (محی)یش دەچێت
(٢٩) لە کۆتاییدا نووسراوە تمت من ید سعید المذنب المجروح من الم الدوران »

رەنجووری

رەنگە شتێکی سەیر نەبێ ئەگەر بڵێم : رەنجووری بە هۆی خۆیو دیوانو شیعرو بەسەرهاتیەوە بە قەد دوو پارچە شیعری ـ کە بۆ وەلیدێوانەی وتوون ـ نەناسراوە • زۆربەی خوێنەرانی کورد ئەگەر ناوی (رەنجووری)یان بە گوێدادرابێت ، یان ئەم ناوەیان خوێندبێتەوە بە هۆی ئەوەوە بووە کە ئەم شاعیرە شینو لاواندنەوەیەکی بۆ (وەلیدێوانە) نووسیوە ، بەڵام ئایا رەنجووری = مەلا عومەری رەنجووری دوور لە باسی (وەلی دێوانە) چی دەربارە دەزانرێت ؟ لە هەندێك سۆراخو شوێنەوارەوە دەردەکەوێت ئەم پیاوەی گەلی کورد یەکێکە لە کەڵە پیاوەکانو شاعیرێکە لە شاعیرە ناسراوەکان ، بەڵام لەگەڵ بەدبەختیدا چیدەوترێ ! بەرهەمی ئەم شاعیرەیشمان وەك زۆربەی شاعیرانی دیکەمان لەناوچووەو بە پرژو بڵاوی لەمڵاو لەولا نەبێ شتێکی ئەوتۆی دەربارە نازانرێت •

رۆژنامەی (ژین) بەم جۆرەی خوارەوە شتێکی لە بەسەرهاتی ئەم شاعیرە بۆ تۆمار کردووین :

« رەنجووری : ناوی مەلا عومەرە لە دەورەی فەرمانڕەوایی

ئەحمەد پاشای دوایی حوکمداری باباندا ژیاوە ، زاناو شاعیر بووە ؛ وەکو ئەڵێن صۆفی رەوشت بووە هەمیشە لە ژوورێکی تاریکدا ، کە پەنجەرەیەکی بچووکی تیا بووە ، لەبەر رووناکی پەنجەرەکە بە نووسینەوەی شیعرو کتێبخوێندنەوە رایبواردووە ، وە لەبەر بۆ دەرەوەیش چووبێ عەباکەی داوە بەسەریا وە سەری داخستووە مەبادا چاوی بە ئافرەتی بێگانە بکەوێ ؛ رۆژێکی بەهار قوتابیەکانی زۆری لێ ئەکەن کە بیبەن بۆ قەراخ شار بۆ سەیران ، ئەویش بە یێ دڵی یان ناکا لەگەڵیان ئەچێ ، لە نزیك (کانی با)وە بەرەنگاری چوار کچی پەری روخسار ئەبێ ، کچەکان بە نیازی فەرو بەرەکەت هەر یەکەیان قۆڵی ماچ ئەکەن ، رەنجووریش هەر لەوێدا دائەنیشێ قەڵەمدانەکەی لە کەمەری وە قاقەز لە باخەڵی دەردێنێ ، چوار هەڵبەستی جوان ئەنووسێ بە ناوی (چوار پەری رەنجووری) ! ئەم شاعیرە بەیازێکی لەلام هەیە کە بە دەستی خۆی لە ساڵی (١٢٧٥)ی هەدا نووسراوە ئەمە نموونەیەکی شیعریەتی :

قیبلەم خاڵانەن ••• •••
سەرداری سوپای سۆسەن خاڵانەن • • (١)

لێرەدا بە کورتی شتێك تۆمار دەکەم :

نووسەری وتارەکەی (ژین) ــ کە هەرچەند ناوی خۆی نەنووسیوەو وا ئەزانم مامۆستا نەجمەدین مەلایە ــ دەڵێ : (بەیازێکی

(١) بڕوانە : ژین ، ژمارە : ١٣٠٩ ساڵی : ١٩٥٥ •

لەلام هەیە کە بە دەستی خۆی لە ساڵی (١٢٧٥)ی هدا نووسراوە...) ئەمە لێرەدا • لە پێشەکی دیوانی (وەلی دێوانە)یشدا هاتووە کە ڕەنجووری (لە ساڵی (١٢٠٩)ی کۆچیدا ، (١٧٩٤) زایین ، نامەیەکی بەرزو پڕ ڕێزی پڕ ستایشی بۆ نووسیوە) (٢) بەم پێیە یان دەبێ بگوترێ کە (مەلا عومەری ڕەنجووری) یەکێك بووە لە پیاوە تەمەن درێژە تەمەن پیرۆزەکان ؟ چونکە بەلای کەمەوە کاتێ کە نامەی بۆ وەلی دێوانە نووسیوە دەبێ تەمەنی لە (٢٥ ـ ٣٠) ساڵێك کەمتر نەبووبێت ئەمەیش لە ساڵی (١٢٠٩)دا بووە ، وە لە ساڵی (١٢٧٥)دا ـ واتە لە نزیکی (٩٠) ساڵەییدا ـ دیوانی شیعری خۆی بە دەستی خۆی نووسیوەتەوە • خۆ ئەگەر ئەمە سەرنەکەوێت دەبێ تیشکی گومان بۆ باسەکەی شین و لاواندنەوەی (وەلی) بچێت ؟

تەخمیسی مەلا عومەری ڕەنجووری لەسەر غەزەلی حافظ :

(١)

لەم بەختی پەرێشانە بە چ لەونێکی نەکەم داد ؟
هەرتاکە جەوان بووم و قەوی طالیع و دڵشاد

(٢) بڕوانە : عوسمان هەورامی ، ژیان و بەسەرهاتی هۆنراوەی وەلی دێوانە ، چاپخانەی کۆڕی زانیاری کورد ، بەغدا ، ١٩٧٦• ل : ٢٤ •

(٣) ئەم شیعرانە پارچەی یەك و دوویان لە لای دۆستی خۆشەویست کاك عەلی مەحموودەوە دەست کەوت ، ئەودوای لە کەشکۆلی مامۆستا شێخ خالیدی موفتی وەرگیراوە •

ئەصلا هەوەسی وەصڵی کەسێکم خۆ نەبوو یاد
(پیرانه سرم عشق جوانی بسر افتاد)
(این راز که در دل بنهفتم بدر افتاد)

ئەی یارو برا بۆ دڵی بێچارە چ تەدبیر
بۆ وەصڵی جووانێ کە برینداڕم بە صەد تیر
تەقصیرو خەطایی من نەبوو لێکن وەبوو تەقدیر
(از راه نظر مرغ دلم گشت هواگیر)
(ای دیده نگه کن که بدام که در افتاد)

ئەی شێخی شەرەف‌مەنصەبی کامیل بە کەماڵات
وەی صۆفیی دڵ‌صافی هەموو دەم بە عیبادات
قەط طەعنە مەدەن ئیدی لە رەندانی خەرابات
(بس تجربه کردیم درین دیر مکافات)
(با دردکشان هر که در افتـاد بر افتاد)

قەط نابێ رەهی سەعی بە یەك بارە ببێ سەد
(ارنه ز ازل هرچی بود ، نیك‌و گر بد)
مومکین نیە تەقدیر بە تەدبیر ببێ رەد
(گر جان بدهد سنگ سیاه لعل نگردد)
(با طینت اصلی چه کند بد گهر افتاد)

عیشقە سەبەبی حاصڵی هەر مەتڵەب‌و مەقسوود
بێ تابشی عیشقت نەبووە زەڕڕەیێ مەوجوود
(ڕەنجووری) مەبە دوور لە عیشق ئەر دەتەوێ سوود
(حافظ) کە سر زلف بتان دست کشش بود)
(بس طرفە حریفیست کش اکنون بسر افتاد)

موخەممەسی ڕەنجـووری :

(٢)

گوڵەنداما ! وەرە سا بەس (بلا لابم !) لە ناڵینی
بووم عاجز ئەوەند هەردەم لە چاوان دەردەکەم خوینی
بلا کۆتا بکەم جانا دو چاوانم لە گریینی
دەزانم خۆ نیە میثلت لە صوورەتخانەیی چینی
بووم شەیدا لە سەودایەت وەکو فەرهاد بۆ شیرینی

بەبێ تۆ میحنەت‌و هیجران دەکەن دایم لە من باقی
دەزانم دەمکوژن بیللا ، خەلاص نابم ئەمن تاقی
بەڵێ چون نادیرەی عەصری چراغی جوملە ئافاقی
دەکەم دایم دوعایێ من لەبۆ تۆ هەر بە موشتاقی :
زیاد بێ عومرو حوسنی تۆ وەکو یوسف [لە تەخمینی !]

دو زوڵفی حەلقە ئاوێزت مەکە پەخشان بە رووی بەیدا
بلا بەس بێنە جۆلانێ وەکو لاولاو بەسەر نەیدا

نیە حاجەت بە خاڵو خەت لە بۆ حوسنی تۆ بێ پەیدا
بە هەر رەنگێ کە بتبینم لە بۆت ئەز هەر دەبم شەیدا
پەریزا پەیکەری جانا ! تۆ رەشکی ماهو پەروینی

ئەگەر شەو بێ ئەگەر رۆژ بێ نیە ساتێ لە بۆم راحەت
بەهەر وەقتێ کە بنوێنی روخو زولفو قەدو قامەت
دەکەی عەقڵو دڵو دینم وەکو بێمروەتان غارەت
دەبم دێوانەوو شەیدا وەکو مەجنوونی کەم تاقەت
دو چاوم ئەسری هوناوین دەمادەم ئەو [لە !] بارینی

هەموو عالەم دەزانن خۆ ئەمن هەر بووم گرفتارت
ئەگەر صەد جار بکەی حاشا ، بڵێی : ئەز نابمە یارت
نیە کەس پێم بکا باوەڕ قەسەم بەو چاوی خەممارت
بلا تۆش قەت نەبێ ئیدی لە مەعشووقیی ئەمن عارت
وەکو لەیلایێ بۆ مەجنوون لە حەرفی کەس نەگازێنی

هەرتاکەی ئەز لە عیشقی تۆ ببم طالیب بە زونناری ؟
وەرە بەس خۆت بکە غافڵ ! لە من بیبێ تۆ گوفتارێ
برا تاقەت ئەوەند هەردەم بکەم ئەفغانو هاوارێ
نە ئاخر تۆش موسوڵمانی ! دەبێ رەحمێ بکەی جارێ ؟
موسوڵمان ! کەی موسوڵمانان بە ناحەق ئەو دەرەنجێنێ ؟

دەخۆم سوێندێ بە خاڵانت بە صوورەت وەك گوڵی سووری
نە جینێیی‌و نە ئینسانی ! فریشتەی یا پەری‌و حووری ؟
لەسەر تاپا بە فەضڵی حەق سەراسەر ڕشتەیی نووری
نیە عارم ئەگەر چ من لە بۆ تۆ بووم بە (ڕەنجووری)
دەکەم ئەرجوو جەفاو جەوری غولامی خۆت وە بیر بێنی

(٣)

بە خارانەوە ••• •••
قیبلەم وەس سفتەم بە خارانەوە
وەس جەرگم بدەن وە خارانەوە
با وەس دڵ خار بۆ وە خارانەوە
• • • • • • •
عەرضەی وەفاو بەین وە پەیمانەوە
با هەر بمانۆ بـەو پەیمانەوە
نەوا نا غافڵ جەرگەی بەدواچان
جە رووی بێ بەینیت حەرفی بەد واچان
لەیل ئاسای قەدیم وەرجە رۆی وەفات
با عام بزانان بە شەرت‌و وەفات
(ڕەنجووری) ڕەنجش وە ڕەنجانەوە
هەنی وەس دڵش بڕەنجانەوە

(٤)

بای شەماڵ ئاوەرد ••• •••
ئەمشەو بای شەماڵ بۆیێ وەش ئاوەرد

چون مەڵهەم مالاّ نە رووی زام دەرد
شیفا بی پەرێ هەناسان سەرد

من واتم : شەماڵ تۆئیحسان کەردی
یە چە بۆیەبی ؟ جە کۆ ئاوەردی ؟

یە چۆنت زانا من دەردەدارم ؟
دەردەدار دەرد رووی رۆزگارم ؟

شەماڵ وات : مەجنون ! بیابان یانە !
دوور جە خاڵ لەیل جەواهێر دانە

زانام دووری لەیل لێت ئەسەر کەردەن
قیرانت یاوا وە حاڵ مەردەن

جەهدو جەخت کەردم ئەمشەو تا بەڕۆ
••• ••• ••• تـۆ

بۆی مایەی دوو زوڵف چین چین کۆکۆش
سەرنافەی غەزاڵ چەنی بۆی لیمۆش

رێزەی رازانش وە هەم جەم کەردم
وە دەوانو دەو پەی تـۆ ئاوەردم

هەر نمەزانی بۆی لەیل وێتەن
ئەڵبەت نیشانەی مەجنوونی پێتەن ؟!

(حاجی)(٤) جە جەواب شەماڵ ، ئاهسەرد
کێشا رای پەیغام مەجنوونی وێش کەرد

(٥)

قیبڵەم دووریت بام ••• •••
ئاز ز من بە فیدای وەتەن دووریت بام

لوای ناڕەضای بێدەستووریت بام
تاسەی ئینتیظار سەخت دووریت بام

دیدەی بە لووات دڵم نمەواست
قسمەی و نەصیب ها کەردش بە راست

چەند واتەم مەینەت ئاخر کەردت راست
جە بێ لوطفی وێت هیممەتت نە واست

(٤) ئەم پارچە لە سەرەتاوە بە روونی ناوی (رەنجووری) لەسەر نووسراوە ، لێرەشدا (حاجی) نووسراوە دیارە دەبێ مەلا عومەری رەنجووری حەجیشی کردبێت • هەر لە دەسخەتەکەی بنەماڵەی (موفتی)دا پارچە شیعرێکی کەیش هەیە تەنها ناوی (حاجی) ــ بێ رەنجووری ــ لەسەر دانراوە ، ئێمەیش لێرەدا لەگەڵ شیعری رەنجووریدا ــ لەبەر خاتری (حاجی) ــ دای دەنێیــین •

دەروون بە ئاهیر گڕان مگریۆ
عەزاب سەختی یار جە یار بڕیۆ

قیامەت ئەوسان بە رووی دنیاوە
یاران جە یاران جیا میاوە

جە (لوح المحفوظ) نویسان پەرێم
یە گشت دووری تۆن سزا مدۆ پێم

(٦)

فەڵەك نەبەستم • • • • •
من چون کافران زونار نەبەستم

کلید تۆبەی ئیخلاص نەشکەستم
حەطای خانەدان باوات نەوەستم

جە دین و مەذهەب نەویم هەراسان
نەشیم جە مەذهەب (کلیسا) ناسان

بە بیر گەوران نەکەردم ئیقرار
نە نالآم نە پای صەنەم (صەنعان)وار

تەوەن نەوەستەم بە کەعبەی ئەعظەم
بیسمیللای سوورەی بەرات نەدڕیەم

نە ژەندەم ناقووس صەدای رەهبانان
نەبەردەم سەجدەی بت جە بتخانان

چەهاردە مەعصووم نەکەردەم هیلاك
سینەی شای مەردان نەکەردەنم چاك

رەقیب چار یار رەسوول نەوانام
وە شای شەهیدان دەشنە نە شانام

جام کەیل غەم نەکێشام ئەوسەر
خار من نەپاشام نە رای پێغەمەر

فەڵەك جە دەرگات من چە گونامەن !
وە چنگ تۆوە هەر رۆ سزامەن ؟!

گونای من چێشەن فەڵەك واچە پێم !
بەی طەور رای شەش‌دەر بەستەنت نە ڕێم

تۆش‌ا بە جەستەی من سوفتەو سۆزان بی
بە گەرد خاشخاش سمکۆی هۆزان بی

(٧)

دیدەم لێلاوەن • • •
دیدەم ! جە دووریت دیدەم لێلاوەن

پەی دیای دیدەت دیدەم بێ‌خاوەن
ئەسرین جە دیدەم چون سەیل وە تاوەن

گێسووی موشکینت پەخش‌و بڵاون
ئاوێزان وە رووی قورص ئافتاوەن

کرژەن گرنجەن ، گا لوول ، گا خاوەن
موعەطەر وە عەطر موشك‌و گوڵاوەن

چونکە ئامشۆت راگەی سەراوەن
جەو بۆنە کشت دیدەم پڕئاوەن

چون مەجنوون شینم نە هەردەو کاوەن
وە شەو مەنزڵگەم کاوو سەر خاوەن

دەروون چون کوورەی حەدداد وە تاوەن
مەقامم جە فەوق کەللەی پڕئاوەن

غەمناکی غەمبار بەختش سیاوەن
پەی نیم‌نیگای لەیل وە مەرگ نزداوەن

(٨)

قیبلەم نەمەندەن • • • • • • •
زەڕڕێ عەیش‌و ذەوق جە لام وەمەندەن

جەو ساوە نامەی جیاییت وەندەن
عەقڵ‌و فکرو فام هۆشم پەڕگەندەن

جارێ مەجنوون دەرس جونوون •••
مەقامم جە فەرع

شای شادیم جە حەبس غەمخانان بەندەن
خەلاصیش نیەن تا •••   ن

فیراقت سۆمای دوو دیدەم سەندەن
وە تاقی تەمای زیندەگیم کەندەن

فەڵەك بەدبەختیش وە بەختم شەندەن
غەمناکی زامش هەزارو ئەندەن (٥)

(٩)

هامسەران لاڵێ
ئارۆ راویار دیم سپی لاڵێ

نە جای زەنەخدان کەندەبی خاڵێ
ئەو خاڵەی پێمدان جە حاڵان حاڵێ

زەنەخدان سپی ، خاڵ ماوی شێوە
شێوەشان مکەرد عاشقان لێوە

---

(٥) ئەم پارچەو (٣) پارچەکەی پێش ئەم لە دوای پارچەی (بای شەماڵ)ەوە ـ کەشیعری وەلی دێوانەیە ـ نووسراون بەلام نازناوی (رەنجووری)یان لەسەر نەنووسراوە دەبێ ئەوەیش بڵێین ئەم شیعرانەدا لەیەکچوون یان سۆزو هەناسەی (وەلی)یانە هەست دەکرێت بەتایبەتی پارچەی (٤) لەگەڵ پارچەی (دڵوەداخەوە)ی (وەلی)دا زۆر لەیەك دەچن

من لێوەی وەرین زامزەدەی خاسان
ئەو خاڵە هەم کەرد فامم هەراسان

شێوەی مەجنوونیم بەرز بی جە نۆوە
بەو خاڵ ماوی عەنبەرین بۆوە

ئیسە پەی سەودای ئەو خاڵ چون لاڵان
هەر خاڵخاڵمەن جە شای خاڵخاڵان

یا شای خاڵخاڵان ئەی شیرین خاڵە
ئەی نەوبەر نەمام ئەی غونچەی لاڵە

مەحفووظ جە ئافات دەور ئەییام بۆ
چەنی خاڵ وێش دنیاش بەکام بۆ

(رەنجوری)م یاران بێ سوودەن رەنجم
داغدار داغمای ئەو خاڵو زەنجم

(١٠)

شیرین دادم بۆ • • • • • •
تاکەی جە جەورت من هەر دادم بۆ ؟

تا کەی چون فەرهاد رەنج وە بادم بۆ ؟
شەرتبۆ بێ شەرتیت هەر بە یادم بۆ !

★ ★ ★ ★

من یه چەند ساڵەن ، مەیۆ جە ویرم
وێنەی بەندیان حەبس زنجیرم

نەزانام کەردەن وە بێ شەرتو شۆن
دایم کۆگای غەم جە لام هەر وە کۆن

تا جەی دامو بەند من ئازادم بۆ
شەرت بۆ بێشەرتیت هەر وە یادم بۆ

* * * *

پۆسەشان واتەن مەردان کامڵ
موراد جە کۆگای صەبر مبۆ حاصڵ

من چەند صەبرم کەرد هیچ نەدیم وایە
وایەو سەرمایەم گشت شی وە زایە

تاکۆچ دنیای بێ بنیادم بۆ
شەرت بۆ بێ شەرتیت هەر جە یادم بۆ

* * * *

چەند جەفام بەردەن بە وەقتو بێ وەخت
چەند کێشام نەزات هیجرانان سەخت

چمان باغەبان بێد زەرد کەردم
پارچە جە بارەی کردمم نەوەردم

تاگه چەم ئارای وەخت دادم بۆ
شەرت بۆ بێشەرتیت هەر وە یادم بۆ

* * * *

توخم گوڵ کاشتم موغەیلان بەرشی
فەرمان خاصیم نافەرمان بەرشی

جە فام بێ سوودەن رەنجم هەر عەبەث
رەنج نارِەوام هەنی وەسەن ودس

با رەنجەڕۆیی چون فەرهادم بۆ
شەرت بۆ بێشەرتیت هەر وە یادم بۆ

* * * *

چەند قەسەم واردی ، ئازیز ! وە کەلام
چەند دەست مکێشای وە رەوضەی ئیمام

چەند شەو تا وە رۆ حەسرەتان وەردم
ساعەت وە ساعەت گران بی دەردم

داد جە دەست تۆن تا کەی دام بۆ ؟
شەرت بۆ بێشەرتیت هەر وە یادم بۆ

* * * *

قیبلەم ! وەسەن وەس با بیۆ رامت
خەوف کەر جە قەسەم واردەی کەلامت

دڵ بیەن خەریك وە دانەی دامت
فامێ بەر بە دڵ با بیۆ فامت

(رەنجووری)م جە رەنج باڵآ دادم بۆ
شەرت بۆ بێ شەرتیت هەر وە یادم بۆ

- ١١ -

چراخ دەرد نەبۆ • • •   • • •
تا تەن تاویای تاو دەرد نەبۆ

تا ماوام چون قەیس نە پای هەرد نەبۆ
شەرت بۆ مەیل تۆ جە لام سەرد نەبۆ

★ ★ ★ ★

تـا جەستەی خەستەم خاص پاماڵ نەبۆ
تـا سەر تا وە پا وە زووخاڵ نەبۆ

تـا دنیای شیرین جە لام تاڵ نەبۆ
تـا زبان جە راز لەنگ‌و لاڵ نەبۆ

تـا کوورەی دڵم تاو دەرد نەبۆ
شەرت بۆ مەیل تۆ جە لام سەرد نەبۆ

★ ★ ★ ★

تا دیدەم شەوان وە بێ خاو نەبۆ
تا ریشەی جەرگم وە زووخاو نەبۆ

تاکە بینایم گلاراو نەبۆ
نزگەرەو نالَین گیانەلاَو نەبۆ

تا خدێم گریان رۆی نەبەرد نەبۆ
شەرت بۆ مەیل تۆ جە لام سەرد نەبۆ

* * * *

تا گۆش نەژنەوان چەم بێنوور نەبۆ
تا بەدەن زەعیف زاتو زوور نەبۆ

تا چەمەر جە لام (گل وە دوور) نەبۆ
تا شین قەومان جە پای موور نەبۆ

زایەلَەی فەریاد قەومو فەرد نەبۆ
شەرت بۆ مەیل تۆ جە لام سەرد نەبۆ

* * * *

تا رۆح جە قالَب نە پەرواز نەبۆ
تا تەن ماتو مەند گیرودار نەبۆ

تا قاپی قەبر جە غەیب واز نەبۆ
تا پەیك ئەجەل وە هامڕاز نەبۆ

تـا ماوای سەرم خاك سەرد نەبۆ
شەرت بۆ مەیل تۆ جە لام سەرد نەبۆ

* * * *

تـا شار خامۆش وە یانەم نەبۆ
تـا تەرك دنیای دێوانەم نەبۆ

تـا مونکەر نەکیر هامخانەم نەبۆ
تـا سەردی بازاڕ زەمانەم نەبۆ

(رەنجووری) تا تەن ڕێزەی گەرد نەبۆ
شەرت بۆ مەیل تۆ جە لام سەرد نەبۆ

(١٢)

شەماڵ صوب سەحەر . . . . !
شەماڵ صوبخێز وادەی صوبسەحەر !

نەسیم (حارق) بۆی عەطرو عەنبەر !
عەرزەی مەجنوون بەر ، نامەی لەیل ئاوەر !

پەڕەندەی بێ پەڕ ، ڕەوەندەی راڕەو !
ئاوردەی کۆی گەنج خەزانەی خوسرەو !

دەلیل دەردان ، دۆست نەوهالان !
چەرخچی خێلات ، شارەزای مالان !

دەخیلم [بدحال !] زام خەتەرینم
فەرهادم جە داغ دووری شیرینم

مرووەتەن نەسیم هۆرداره عەرزەم
شۆ وە پایەی تەخت وەرجە صوبحدەم

نەبا نەپای تەخت دەنگت ئیظهار بۆ
بە دەنگ تۆوە قیلەم بێدار بۆ

وەقتێ ستارەی صوب‌سەحەر خێزا
تاری شەو جە شەوق شەبەق گورێزا

شۆ وە پایەی تەخت بە وادەی جاران
بێدار مبۆوە چون هەردە جاران

بواچە : فەرهاد جە غەم خەجەڵات
من بە قاصیدی کیانا وەلات

شەوێ جە شەوان بکەردی ئاخێز
(شیرین) سوار بۆ شەوێ وە (شەبدێز)

گیان شیرینم شای شیرین سوار
هۆردار نە خاك سیای سەرکۆسار

باد هەواڵان ئەر کارێ کەردی
شەوێ جە شەوان شیرین ئاوەردی

ئاوەردی پەرێم بەو جامبازەوە
بەو خوردەخاڵان غەمزەو نازەوە

تا (حاجی) مەندەن [نوری !] دور شەماڵ
سەر فیدای شیرین ماڵ بەتۆ حەڵاڵ

× × ×

حەماغای دەربەندفەقەرە
(طالیعی)

کە چەند کەشکۆڵی کۆن ئەمسەرەو سەر بکەینو بە وردی چاوێك بە شیعرەکانیانا بگێڕین ناوی شاعیریکی کوردمان بەرچاو دەکەوێ کە نازناوی (طالیع ، طالیعی) بۆ خۆی هەڵبژاردووە • خاوەنی ئەم نازناوە بە (حەماغای دەربەند فەقەرە) ناسراوە ، دوای ئەوەی چەند پارچە شیعری پەڕاگەندەی ناو کەشکۆڵە کوردیەکانی یەك بخەینەوەو لەسەر خۆ سەرنجێکیان بدەین ، دەبینین خاوەنی ئەم نازناوە هەستیارێکی گەورەی کوردەو ، بیرێکی وردو هەستێکی ناسکی هەبوەو ، شیعرەکانی پڕن لە وەسفی جوانو مانای ورد • بەسەرهاتی ئەم شاعیرەیشمان وەك زوربەی شاعیرانی کۆنمان نادیارو نەزانراوە •

لە (ژین)دا بەم جۆرە دەربارەی ئەم شاعیرە نووسراوە :

« حەماغا شاعیرێکی زگماكو نەخوێندەوار بووە ، نازناوی (تالعی)یە ، لە ناوەڕاستی سەدەی سیازدەهەمی هدا ژیاوە ، وە هاودەوری (ئەحمەد پاشای بابان) بووە ، حەماغا بێجگە لەوەی کە شاعیر بووە پیاوێکی دلێرو زەبردەستو بەخشندەیش بووە ، لەبەر ئەمە ئێلەکەی کردوویانە بە کوێخاو دەمڕاستی خۆیان • لەم

هەڵبەستەی خوارەوەیدا دەسگیرانەکەی کردووە بە (باز)و ئەو مێملەیش کە فڕاندوویەتی بە (شمقاڕ)و ئەڵێ :

میرزام تەوارێ ...» (١) .

(١)

چراخم ماران ......
سەرسام بیم نە سام زەمزەمەی ماران

خاریجی بەیرام مەقتوول شماران
مکەردەن هەر یەك قەتڵ هەزاران

سەوادی دوو رەنگ طاوس نیگاران
مدرەوشۆ نە تەرح قەوس وەهاران

مایەی میشك چین ئاهوو تەتاران
جە ماران ماران سەرمایە داران

زەنگی ئەرقەمان سوپە سالاران
... قورص قەمەر روخساران

نەخش وە نەخش مەبان پەی راویاران
جەهەدو جەختشمەن چون بێقەراران

---

(١) بڕوانە : ژین ، ژمارە : ١٣٥٠ .

هەرکۆ صەیادێ نە هەردەی ساران
چون کەفتەکاران بە بەندش ماران

منیش غافــل بیم جە راگوزاران
حەڵقەشان چون حەڵق حەڵقم وناران

بیم بە نەو نەخچیر ئەو طەر طەواران
خەلاصیم نیەن تا ئاخر کاران

فوغانم بەرز بی چون گەستەی ماران
(طالع)م نە بورج عەقرەب شوماران

(٢)

شیرین جەمــاڵش ••••••
شیرینتر جە ماه حوسنو جەماڵش

چون زەنگی ظوڵمات زوڵف روخسارش
منمانۆ چون نەجم حەب دانەی لاڵش

دوو ئەبرۆ چون قەوس نیکی سەربەستە
هیلالەن نە بورج قەمەر پەیوەستە

خاڵ رووی بەدر یا فەرق جیمەن
یا خەطط مەعکووس خامەی قەدیمەن ؟

قودرەت پەی قەضا خەم کەردەن وە قەصت
سەیف دەمو دڵڕێز [حی دەمو پرکست !]

دوو عەین شەهلای شاهان شەیداکەر
ئاشووبەی دەوران شۆڕش پەیداکەر

جە صەفحەی خورشید دیارەن رەنگ‌وەش
قەطرانی قەتتال ئەبیەض دڵکەش

دیاش وە دیدەی ئەهل دڵداران
ئۆف مدۆ نە جەرگ جەستەی هەزاران

خەططێ ئەلف‌وار کەشیدەن جە سیم
جە مابەین عەین ساختەن دوو نیم

مەشهوور دەمێنێ جە (بین العوام)
ئەڵماس جە دوڕ واستەن قیام

نەفەس بۆی حەیات جێش مێو دەمدەم
باوای ئەنفاس مەسیحای مەریەم

دەهەن چون خونچەی سەحەرنەشکوفتە
بە ناوەقت ژاڵەی صوبحدەم سوفتە

یا سیر میقراض (لم یزل) گەستەن
یا نووك مینقاز بولبول شکەستەن

دوو پەڕەی گوڵنار دەورش دان عەجەب
لەعل روممانەن مەشهوورەن وە لەب

نارنج گۆی زنج صونع بێ هەمتا
ڕەونەق بەخش سەنگ فیردەوس ئەعلا

نەدیدەن دیدەی ئەیامی بێ تار
نارنج نەوڕەنگ یا سیب (خوان سار)

شەفاقتەر جە شەوق ستارەی سەحەر
نەصبەن جە دامان دائیرەی قەمەر

گەردەن میناڕەنگ صوراحی صیفەت
صافیش وە مینا چەند دادەن خەفەت

کەیلەن جە بادەی شاهان پەسەندە
ئەقواتەر جە مەی ئەربەعین مەندە

نوورینتەر جە نوور بلوور مەعدەن
عەکس ئەو گەردەن ئافتابی ڕەوشەن

سینە نەرمو صاف سەفیدتەر جە عاج
جە تاف قاقوم نەصبەن وە تاراج

مرواریدو ماه بە هەم بێختەن
جە مەغز هەردوو لەوحش ڕێختەن

ئەر مبۆ مومکین بۆسەش بێ خیلاف
لە مەغزو لەبان تا وە فەرق ناف

دوو ئەنجوم دوو نار دوو غونچەی نەوخێز
سەرکێشان نە بورج بەیضای کافوور بێز

چون تازە توففاخ کرد گوڵ نەدەم
عاریفان بەردەن نامشان وە مەم

ئەر بدۆ لێدان شەماڵ موشفیق
موعەططەر مبۆ ناحیەی مەشریق

شکەم صەفحەی سیم حەیاتبەخش دورر
شیشە سان جە صاف ئاب حەیات پڕ

قامەت قەدد سەرو سەرجۆی سەلسەبیل
... طووبا وە عەرعەر دەلیـل

... جاستان خەرام چون پەری
بوم شەمس مونیر شەرق خاوەری

شیرینی (شیرین) چون کەردەن بێ عەیب
بنازوون وە صونع دانای سیرڕ غەیب

کۆتاکەر کەلام (طالیعی) زەخمین
دڵزەدەی ناواك پەیکان (شیرین)

هەر جە حوققەی ناف تا ئیقلیم پا
سەنگەرچەی پەنجەی حەنایی حەمرا
[بانیو !] جە بەطن شعر عالەم فام
کان عیصمەتەن مەخفی بۆ جە عام
بنمانۆ نیهان نە پەردەی پێوار
نیگاکەر (طالیع) وە کێ مبۆ یار ؟

(٣)

قیبلەم ئیتتیفاق ... ...
قیبلەم ئەر مبوت چەنیم ئیتتیفاق

ئەر دەوا کەری دەردان فیراق
مبوون وە سەرگەرد خاڵان طاق‌طاق

بینایی دیدەم ! گوزیدەی ئافاق !
دڵ بە تۆن مایل هەم بە تۆن عوششاق

تایێ جە تاتای گیسووی پڕ نیفاق
یا بۆیێ نە عەکس خاڵان ئەزراق

عەطاکەر وە حاڵ جەستەی ئینحیراق
باعیثەن پەی کەیف دڵ مدان مەذاق

تاکەی هەر دەنگت بەرز بۆ جە ئافاق
هەر طاق‌طاقەمەن چون طەیر طاق‌طاق

(طالیع) تا زیندەی دەور ئافاقەن
چون طەیر طاق طاق ویردش هەر طاقەن

(٤)

من جە تۆ جیا ... ...
هەرکەس کەردەبۆ من جە تۆ جیا

هانام وە بارگەی بورج ئەنبیا
کۆی غەم نەدۆش بۆ ، سەر تا پا سیا

بە شمشێر مەرگ جەستە زەخمین بۆ
[صاف غارا بو عەرەق !] زەمین بۆ

مەئیووس جە ئەلطاف ئەنعام حەق بۆ
فەرقش چون میقراض کاتب وە شەق بۆ

کەللەش گەرمئالوود ، جگەر پارە بۆ
ئەعضاش چون خارپشت پڕ جە خارە بۆ

دایم چون مەعلوول خەستەو مەلوول بۆ
شەرمەندەی دیوان بەزم رەسوول بۆ

مەقامش نە موڵك نە كونج دۆزەخ بۆ
گاهێ ئاتەشناك گاهێ چون یەخ بۆ

نه ساڵش مانۆ ، نه رۆژەش ، نه ماهـ
عومرش چون یەکدەم بویەرۆ ناگاهـ

چونکه ئەی نەردە شانای جه بەیندا
تۆ بەرد ئەو حیجاب من دا وە تەوندا

زیاش چێش بی جه صەد رۆ جارێ
بوینام باڵات من نه پێوارێ ؟

یاخۆ جه ماهێ یەك دەم دیدارت
دوو عەین مەخموور ئاهوو تەتارت

بدیام جه ناوەقت روێ من جه دوور
بە ئاوای ئەنوار بریقەی کۆی طوور

کەفافەن پەی حاڵ جەستەی پڕ نارم
نوور مدا وە عەین بینایی تارم

سا قەسەم وە قەوس ئەبرۆی خەمیدەت
قەزەخوار کێشان نه دەور دیدەت

بە دیدەت سەوگەن تاراج دین دا
بەو زوبەرجەد خاڵ ها نه جەبیندا

بەو بەدر مونیر نه چیهرەت پەیدان
چون شەمس خاوەر نه عالەم هۆردان

بەو گیسووی موشکین سەوادی خەمخەم
چون (میم) (حامیم) دەم گەرتەن نە دەم

بەو غونچەی دەهان حەق کەردەن ئیجاد
ها نە بورج بەدر چون تەختەی ئوستاد

بەو نارنج رەنج ترنج و غەبغەب
بەرجەستەن نە فەوق مینای بولعەجەب

بەو لەوح سینەی سیمین سای سادە
دوو غونچەی نەوخێز تێدا ستادە

هەر یەك مایەی شەرط (بسم الله) پێشەن
هەرکەس ئیسلامەن چێش بە ئەندێشەن

خەتم سەوگەندم طوول بالاتەن
(طالیع) تا زیندەن سەرش نە راتەن !

(٥)

موبارەك قەدەم ... ... !
صەحیحونەسەب موبارەك قەدەم !

مەغز کەللەی قەند ئەجزای دەردو غەم !
نەفەس دەوای مەرگ عیسای بن مەریەم !

طولووع جه طالیع بورج سەعد گەردە !
باعیث حەیات صەد ساڵە موردە !

(احیاء الحیات) ، مەسیحا دەهەن !
مەلایك مەقام ، فریشتە مەسکەن !

تیجچار مایەی عەبیرات فەنن !
عەططار کۆی میسك جە خۆتەن وەطەن !

غەزال غازی غەزاکەردەی دڵ !
چریدەی چووزەی سەنگەرچەی سونبوڵ !

طەوار تەڕلان طەیر هوما فەڕ !
چنگت بە هووناو دڵەی عاشق تەڕ !

سەر وە پای ئەنهار سەرجۆی سەلسەبیل !
طوول طووبا قەد قیامەت دەلیل !

نەوهاڵ نەوخێز نەوڕەستەی چەمەن !
نازکتر جە وەڵگ شکۆفەی سەمەن !

شەمع شەبوستان ، جەمین جام جەم !
تۆپ گوڵ صوورەت ، عەقد غونچەدەم !

عاریض جە مایەی ئیعجاز مونەووەر !
ماهتاب شەب شوعاع خاوەر !

عەین عینایەت عەطاکەردەی حەق !
گێسوو سەواد رەنگ ، سیمای صوبشەبەق !

بەو بەشق قەدیم تەواناى [بەرەق !]
بە باڵ بەیداغ غەزایی خەندەق

بەو شوعاع شەوق جەبین جامت
بەو نازو ئەنداز عیشوەی خەرامت

موشکلێ داروون جە دڵ بەردەن تاب
صەحن سەرای زەوق من کەردەن خەراب

دەورم دا دەوران دایرەی شەش طاق
گوڵێ وە بێ خار نەدیم جە ئافاق

ئەر جە باغستان ئەر جە گوڵزارەن
جە هەر کۆ گوڵێن ئالوودەی خارەن

ئەلخوصووص گوڵێ چون تۆ عەجەب رەنگ
بۆی عەطرت مشۆ فەرسەنگ وە فەرسەنگ

مەگەر جە فیردەوس باقی پەیدا بۆ
یاخۆ جە گوڵزار رەوضەی ئەعلا بۆ

خارێ نەپادا دایم پەیوەستەن
جە داخ ئەو خار جەستەی من خەستەن

قەسەم بەو تۆمار طوڕڕەی موشکینت
بەو بەدر مونیر صەفحەی جەمینت

بەو سەیف ئەبرۆت سەوادی ئەزەل
هەرکەس موینۆش مەوینۆ ئەجەل

جەو ساوە دیدەم وە دیدەت یاوان
نالەم بالا سەند جە سەر کلاوان

فوغانم پەی وێم ، منالووم پەی گوڵ
خارو گوڵ وە هەم کارێوەن موشکڵ

سا مەر بە ئەلطاف دانای بێ قیاس
بەرباد کەرۆ خار گوڵ کەرۆ خەلاس

وەرنە (طالعی) زامزەدەی فەلەك
زامش هەزارەن ، ئەو هەزارو یەك

(٦)

قیبلەم بە هیممەت ••• •••
قیبلەم فیدات بام موازۆن هیممەت

هیچ نیەن چارەم ، نەداروون قودرەت
عیلاجم ئێدەن بوازۆن هیممەت

سەعی‌و کۆششم ـ نوور بینایم ،
رەفیق موشفیق راز تەنهایم ـ

نار فیراقت جە فەرقم بەرزەن
شوعلەی شەم‌ئاسات شەرارە طەرزەن

رەونەقم جە رەنگ زەعفەران تارەن
زەردی‌و زەبوونیم گەوهەر وە بارەن

دیدەم ! بینایم نە راگەی راتەن
پەی نەدین تۆ رەنگ زوڵماتەن

مەردومەك نە مەوج بەحرەین ئەندۆ
دەور مەدام پەی نەدین تۆ (!)

نەفەس جە سینەم بە ئاوای جەرەس
گەرتەن قاعیدەی (ضیقة النفس)

صەدای تەپڵ دڵ نە تۆی دەروونا
دەنگ دا نە ئەفلاك شی وە هاموونا

زەنگەی دەنگ ساز جە ریشەی ئەعزام
(کەمانچە) میثال ماوەرۆ مەقام

قەدم چون (کەمان) کەمین ئاوەردەن
خەیلێ جە کەمان خەیاڵم کەردەن

بانگ رسوایم نه عالەم بەرزەن
زیندەگیم زیاد مەردەنیم فەرزەن

نه خوردو نه خاو نه ئارامەن
نامت بە ئەوراد صوبحو شامەن

گشت جه عیشق تۆن شەهەنشای دڵبەر
لەب پەڕەی گوڵنار عەقیق ئەحمەر

جەمین جام صاف جیهان نومای جەم
طولووع ئەنوەر بەیضای صوبحدەم

قامەت قەد طوول طووبا سەلسەبیل
نەهاڵ نەوخێز دەست جوبرەئیل

عیشق تۆ بەی طەور نە دڵ کەردەن کار
غەیر جه تۆ جه لام (لیس في الديار)

کەسێ عیشق یار جه دڵ بۆ موقیم
عاجزەن جه دەست لوقمان حەکیم

دەوای دەرد عیشق پەی وەصڵ دڵبەر
نمەبۆ خەلاص تا وە ڕۆی مەحشەر

(طالع) (٢) ئەر کەسێ زەخم نێش بار بۆ
چۆن مبۆ خەلاص لوقمان هەزار بۆ ؟!

جفتێ سیاحەی چون طوغرای مەنجووق
سەراوێز نە ئەوج مەکان جە عەیووق

غەبرا موزەیەن میشکین موسەلسەل
شکەن بەر طوغرای .. موطەووەل

سیاتەر جە باڵ پەڕ پەرەستوو
نازکتەر جە فیکر بیکر ئەرەستوو

ئەفشان کەردەن میشك وە رووی کافووردا
چون سوورەی (واللیل) وە صەفحەی نووردا

چلیپا چەوگان بەند زنجیرەن
خەم ئەندەر خەمەن مورغ دڵگیرەن

چەنبەری چەنبەر سەرکەشەی سەرکەش
میشك چین چین ریشەی دڵان کەش

هیندووی سیاکار دەیجووری شەب رەنگ
رشتەی کافرکێش زوونناری فەرەنگ

---

(٢) لێرەدا نازناوی شاعیر نووسراوەو وایش پێ دەچێ پارچە شیعرەکە کۆتایی هاتبێت ، بەڵام نووسەر هیچ شتێکی لەم رووەوە روون نەکردووەتەوە .

رایحەی رۆحەن تاتاش مدۆ سوو
عارفان بەردەن نامش بە : (گێسوو)

(طالع) جەو سەبەب سینەش چاك چاكەن
ماران ئاوێزان دۆش ضەحاكەن

(٧)

دڵ پەی تۆن مایل ••• •••
وە دیدەت سەوگەند دڵ وە تۆن مایل

نوور بینایم شیرین شەمایل
کێ وە باڵای تۆ مبۆن حەمایل ؟!

زیندەگیم نەمەند عومرم بی زایل
رویێ وە رووی تۆ نەبیم موقابیل

بەشق رای ئەڵڵا مەکەران سایل
حەق، واچە پەرێم هیچ نەبۆت حایل

ئەر تۆ وە ئەرواح جێم مبی قایل
فیدای فەرقت بام وە بێ دەلایل

وەرنە سۆزانەن وە سۆز هایل
سۆز عیشق تۆ من کەردەن زایل

بەرزەن بلێسەم جە گشت حەوایل
(طالع) بی وە پەند (بین القبایل)

(٨)

قیلەم فیداتم • • • • • •
هەرتاکە مەردەن من وە فیداتم

غولاٚمان دەستوور نە خاكپاتم
تـا سەرم زیندەن هەر وە تەماتم

★ ★ ★ ★

لەعل قیمەتی پارچەی ئەڵماسم
خواجەی من تۆنی ، هەر تۆ مشناسم

غولاٚم زەڕسەند ، عەبد ئیخلاصم
تۆ گەوهەر ئەمن پەرێت غەوواصم

ئەگەر نیم ساعەت نە رووی بیساتم
تـا سەرم زیندەن هەر وە تەماتم

★ ★ ★ ★

کۆکەنم پەرێت چون (فەرهاد) چین
چون (صەنعان) پەرێت بەر مشووم جە دین

چون مەجنوون زووخاو وێم مکەروون نۆش
چون بەهرام پەرێت مبوون نمەدپۆش

چون یوسف خەریك چاهی زوڵماتم
تـا سەرم زیندەن هەر وە تەماتم

★ ★ ★ ★

بەڵێ بە شەرتێ ، جەمین پەڕەی گوڵ ،
ڕەویەی بێشەرتی ناوەری نە دڵ

ئەر صەد هەزار کەس طەعنە بدان پێت
قیبلەم تۆ مەویەر جە غولام وێت

ئەر ساتێ نامت بەرشۆ جە ویرم
چون فەڕەنگیان صەنەم بۆ پیرم

ئەر لەحظێ مەیلت فەرامۆشم بۆ
پیاڵەی مەجنوون بەیدی نۆشم بۆ

ئازیز سەوگەندم بە دانای داوەر
بە ڕەوضەی پڕنوور سەید سەروەر

شەرت بۆ تا ئەو ڕۆ بەر مشۆ گیانم
هەر نام تۆ بۆ ویرد زوبانم

باقی چێش واچۆ حاڵزان حاڵم
هەرچەند بێ مەیلی قەزات وە ماڵم

(٩)

سەبەب کار یـــار • • • • • •
یا حەی یا قەیووم سەبەب کار یار

فانی بۆ جه دەهر مونقەطیع ئاثار
عومرش کۆتا بۆ بسووچنۆ بە نار

فەوت باریقەی بەرق فەڵەك بۆ
مەئواش جە تەحتەین (ئەور) و (سەمەك) بۆ

شەفەق نه دیدەش وێنەی دەیجوور بۆ
کاسەی بینایش مەنزڵگای موور بۆ

مەحبووس ئازار مەعلوول دەرد بۆ
مدام چون [ئـاهر !] سەرتاپا سەرد بۆ !

بە ئاو ئەی جەرگم لەتلەت خەستە بۆ
یەك رۆ نیمەساغ صەد رۆ خەستە بۆ

من بەدیم چێش بی ئێد کەرد نە کارم
بەی تەور مەئیووس بیم جە دین یارم ؟

چونکە ئەو بەدکار بەدد بەد شیعار
غەددار خاین خەیانەت ئەطوار

کەفافەن پەی من جە ساڵێ یەك بار
بوینام جە دوور طووڵ باڵای یار

یاخۆ جە ماهێ یەك دەم دیدارش
بدیام پەی ئارام شەوقء روخسارش

تا شەوق شوعاع شەمس خاوەر بۆ
تا (طالیع) جە دەهر وە زیندەی سەر بۆ

شەرت بۆ بێ دۆعا نەکێشووم نەفەس
تاکە سەبەبکار مبۆ وە قەقنەس (٣)

(١٠)

میرزام تەواریٚ ... ...
شێروان بازیٚ تەڕلان تەواریٚ

چوست تێزپەرواز شیرین شکاریٚ
یاوا وە دەستم نە پای کۆهساریٚ

دڵ بێ ئیختیار موبتەلای باز بی
عەقڵو فکرو فام گشت نە پەرواز بی

وە صەد نەزاکەت تەرتیب باز دام
ئەسبابش نە جورم ئەعضای وێم سازدام

جە صوب تا ئێوار جە شام تا سەحەر
وازام چەنیو باز وێنەی بازیکەر

---

(٣) ئەم شیعرانەی (طالیعی) لە پارچەی یەکەمەوە تا هەشتەم لـە نوسخەی (موفتی) وەرگیراون ، پارچـەی نـۆو دەیش لـە کەشکۆڵی مەلا فەتاح وەرگیراون ٠

ئەووەڵ نە عەینم عەیان کەردم جاش
مەقام عەینەین کەردم وە مەئواش

کلاوش نە پۆست فەرقم قەرار دام
تاکە (فەرقەدان) فەرق نەبۆ مدام

بەند ریشەی دڵ کەردم وە (جلفووش)
سازدام طوعمەی جەرگ پەی بانگ قوقووش

پارچەی ئیستیخوان گەردن کەردم واز
کەردم بە وەتراق باز تێزپەرواز

تایێ جە تۆمار هەستی جەستەم سەند
وەستم نە پای باز نە جای پارچەی بەند

دەورانش پەی حیفظ وە موژگان تەندم
پەی نشینگەی باز شۆخ دڵبەندم

شاد بیم چەنیو باز شاهانە دەستوور
نە (خوسرەو) زانام نە (بەهرام گوور)

بێ خەبەر جە مەکر دەور ئەفلاك بیم
لاقەید جە شۆڕش دایەرەی خاك بیم

ناگاه شنقارێ شووم بێ ئارام
ئاشووب دەوران ظوڵمکەردەی بێ ڕام

هوجووم کەرد نە چەرخ بە یەك پرتابش
رفانا بازم چەنیو ئەسبابش

من لەو جاگە مام سەراسیمەوار
غەڵطان بیم جە خاك وە بانگو هاوار

لەو دوا خێزام وە زاریو مەلاڵ
روو کەردم ئەو شۆن شمقارێ قەتاڵ

هەر چەند قووقووم کەرد هیچ نەداشت ئەثەر
عەدەم بی نە عەین باز ناز پەروەر

میرزام ! جەو رۆژە بازم نایابەن
زیندەگیم زاریو ذەوقم عەزابەن

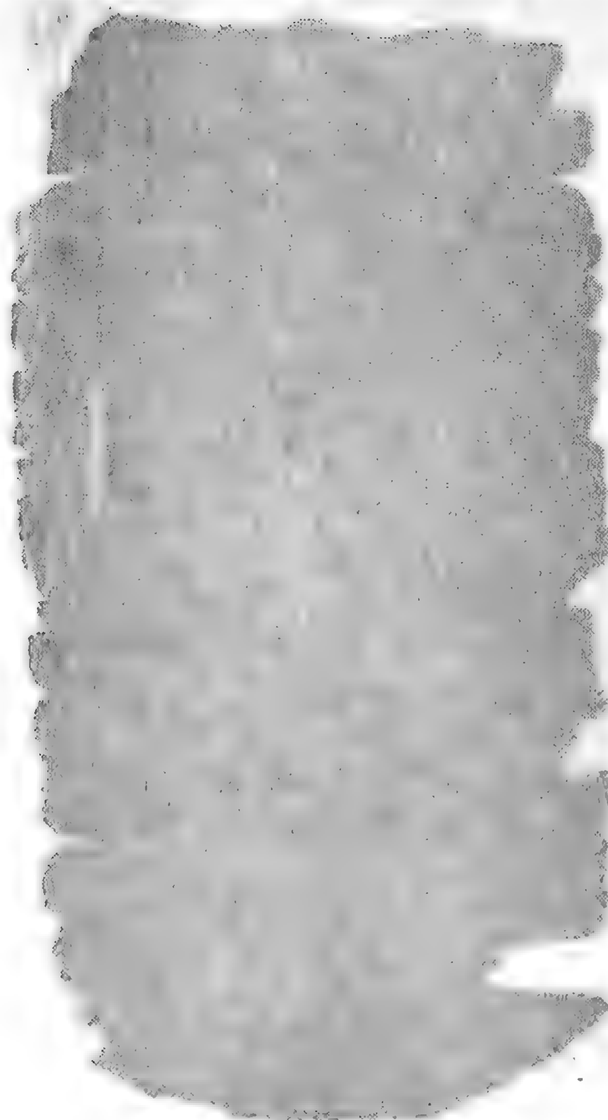
مورید قودرەت (مالك الاعجاز)
بە ئیعجاز وێش باز ماوەرۆ باز

وەرنە (طالیعی) چێش مێۆ جە دەست ؟
خەستەو غەم نە دۆش زەعیفو دەس بەست (٤)

× × ×

---

(٤) ئەم پارچە لە ژمارە (١٣٥٠)ی رۆژنامەی (ژین) یشدا بلاوکراوەتەوە ٠

نموونەی لاپەڕەیەکی دەسخەتی (موفتی)

مەلا وەلەوخان

دەربارەی ئەم شاعیرە لە گۆڤارو رۆژنامەکاندا ـ ئـەوەندەی من دەستم پیایاندا گەییشتووە ـ شتێکم دەســت نەکەوتــووە ، لـە شیعرەکانیــدا نــاوی (هەرسین)و (چەمچەمــاڵ) ـ چەمچەمــاڵی کوردستانی ئێران ـ و چەند جێگەی کوردستانی ئەودیو دەهێنێ •• پێدەچێت خەڵکی ئەو ناوچانە بێت •

مامۆستا نەجمەدین مەلا لە (مینای شکستە)دا بەم شێوە باسی کردووە :

« ئەم زاتە لـەگەڵ مەولـەوی ـ سـەید عەبدولڕەحیـم ـدا هاوعەصر = هاوچاخن ، شیعرەکانی زۆر وردو ئاهەنگ دارە • لەسەر ئوسلووبو شێوەی مەولەوی شیعری وتووە » (١) •

(١)

شیرین نیگاتەن شیرین نیگاتــەن
چەند وەختەن چون باز شێروان نیگاتەن

مەعلومەن عیصمەت نە پێش پاتەن
نەزانام پی حاڵ کێ تەمەناتەن

---

(١) بڕوانە (مینای شکستە) کۆکردنەوەی مــامۆستا نەجمەدیــن مەلا (دەسخەت) ل : ٢٠٠ •

مویێوون چەند وەخت فیکر خدێتەن
تۆ بەی شۆخی [شیت !] شەیدایی کێتەن

حەیفەن تۆ وە تەخت بڵند جاییوە
تەن وە تۆی خەفتان تورمەی شاهیوە

وەستەنت ماران زەنگی نە گەردەن
دایم های نە فیکر تەمەننا کەردەن

دەس کۆتا بکە ، یە رەفتار نیە
ئامشۆی وە گەرم صوب ئێوار نیە

ئیشارەی دیدەی پڕ خومار نیە
وە تەحقیق بزان میرشکار نیە

میرشکارت کێن ؟ کێ فامت بەردەن ؟
مەعلوومەن هەوای شکارت کەردەن !

راسەن سەودای عیشق جە ئەزەل بیەن
(مەلا) هامەقەڕ هاموەزنت نیەن

سەبەبت ئێدەن سامت سەنگیەن
بویت وە (لەیلێ) (مەجنوون)ت نیەن

(فەرهاد)ت کێیەن (شیرین) نامتە ؟
تۆ (گوڵەندام)ی کێ (بەهرام)تە ؟

یە بای کێ نە پێچ حەلقەی دامتە ؟
کێ موحتاج وە زوڵف لوولو خامتە ؟

دەرد دڵداری کەس چار نەوەردەن
(وێت) مەدەر وە کوشت (مەڵلاّ)وە مەردەن

وەس بشۆ نە فیکر دەرد منالاّن
(وێت) مەدەر وە کوشت (مەڵلاّ) وە تالاّن

(٢)

شیرین قـەرار دا ... ...
شیرین ئەساسەی [سروین !] قەرار دا

دەس ئاوەرد وە زوڵف تارندەی تاردا
چون طورپڕەی فەرەنگ شا وە خونکار دا

دەستە دام دێز دەیجوور شەوڕەنگ
... تاکیش پڕ پێچ سەر مەودای چل چەنگ

سیایی سەرلوول چین دادەی چەمەر
لوولدادەی دەوران دایەرەی قەمەر

دەس بەرد عەرەقچین تورمەی تاقزەڕ
قەرار دا وە بان چەتر بۆرچین پەڕ

رێزەی زبانە مەوج میقراز گاز
قەرخ قەیچی‌پاچ سەر پارچەی میقراز

پەڕ پاچ پای پەرچ پای عەرەقچین کەرد
نە پای عەرەقچین پەرچەم وە چین کەرد

سەراوێز وە پای کەچ‌کولاّی کەچدا
شێوەی لوولی قەرخ قازاخی بەچدا

لوولەن پەشێوەن وە جەمینەوە
پەخشەن وە پای چین عەرەقچینەوە

تەفرەقەن وە رووی سمای لاڵـەوە
پەرگەندەن وە پێچ پای دەسماڵەوە

حەنایی زوڵفان کەرك بۆرچین بەط
نەرمتر نە پەڕ تووك بەطان شەط

[سیر خورر وچەء !] خاڵ حەبەشی‌و نیلی
لوولی ناف چون لوول لەولاوان لوولی

لەیلیَ وەو رەفتار خەرامانەوە
چە خاسەن وە تۆی تای کەتانەوە

(مەلاّ) تەجرەبەی خاڵ لەیلش بی
(مەجنوون) بەڕنشین کۆی (دوجەیل)ش بی

(٣)

لەیل وە نـازەوە ••••••
نیم‌نیگای لەیلێ ها وە نازەوە

شێوەی ناز وە ناز عەقرەب گازەوە
ناز وە عەقرەب گاز بێ ئیجازەوە

سەر وە کڵاوچەی قەڵەم‌کارەوە
سەرپۆش ها وە تووك طاوس‌تارەوە

چەرخ‌ئاسا ئامان جەو پێوارەوە
صەنعان مەجووس کەرد وە زوونارەوە

جام جەم وە بەرق، بەیزا بێزەوە
صوب وە ستارەی سەحەرخێزەوە

پەڕ داڵ دا وە تووك میقراض گەستەوە
سەر وە شیرازەی ئەبرۆی مەستەوە

وە سیا زوڵفان دەستە دەستەوە
چەند کەس ها وە زام [جی !] نە رەستەوە

عەین کەرد وە نیگای ئاهووی بەڕەوە
ها وە گرد مەیل هاموون هەڕەوە

موژگان چون پەیکان تەیموور پەڕەوە
مەر پەڕ داڵ وە هوون شۆڕ بەشەڕەوە

مەر سیمای شیرین وە جامرێزەوە
وەو حەرەمسەرای شای پەروێزەوە

دەم وەو مەزەی ئاو مەعجووناتەوە
کەیلەن وەو عەتر ئـاو نەباتەوە

خضرش زیندە کەرد وە حەیاتەوە
ئەسکەندەرش بەرد وە زوڵماتەوە

گەردەن وەو مینای (ماء الورد)ەوە
وەو دەستەی خاڵان لاجیوەردەوە

سەوزەی خاڵ وە پای لیمۆی زەردەوە
ئەو خاڵ فەرهاد دا ئەو وە [سەردەوە !]

چون بریقەی بەرق وەو شەفافەوە
مەر ئەنجوم وە ئەوج قوللەی قافەوە

تەختەی خاڵ وە دەور حوقەی نافەوە
مەر پەروین وە چەرخ نیلی بافەوە

× × ×

طاقچین نەرگس دەست وەو پیاڵـەوە
وەو پیاڵەی زەڕ تازە قاڵەوە

× × ×

نارنجش وە بورج دووهەفت ساڵەوە
چون بەحرێ نە صوب وەو قەواڵـەوە

وەختێ مکەردش لا وە مەیلەوە
منیاش کلاوچەی ناز وە کەیلەوە
(مەڵلا) وە هەوای ناز لەیلەوە
چون قەیس ها وە کاو کۆی دوجەیلەوە

(٤)

شیرین مەدهۆش کەرد ••••••
چەرخنا عەینەین هۆشم مەدهۆش کەرد

عەرەقچین وە تووك سمۆر سەرپۆش کەرد
(نەجد) وە (قەیس) بەخشا (نەوفل) زەهرنۆش کەرد

چەتر خەم نە گێج تاق ئەبرۆش کەرد
وە ئەبرۆش (صەنعان) دین فەرامۆش کەرد

سان سوعبانان هەژدەر نە دۆش کەرد
چون سیلسیلەی سان حەبەش خورۆش کەرد

نیمچە خەدەنگان وە زەهر ئالۆش کەرد
(رۆیتەن) کوشتەی خاو خامۆش کەرد

حەلقەی گۆشوارەی تەلا نە گۆش کەرد
سەماعەت نە جەمع ئەحیا ئەترۆش کەرد

رێزەی رازانش (خوسرەو) بێ‌هۆش گەرد
(فەرهاد) فانی بی بینای (شێرۆ)ش کەرد

نیگای نەوجەمین دوو هەفتە پۆش کەرد
(مەڵلا) پەرێ مەوت وێش ئارەزۆش کەرد

(٥)

شانشینەوە شانشینیەوە ••••
لەیل وە قەسر زەڕ شانشینەوە

خەشم‌و ناز دیا وە رووی قینەوە
پەری‌وار پێکا وە کەمینەوە

زینەت وە پای تاق سەراوینەوە
سەر وە زنجیرەی سەر زەڕینەوە

چین وە چەتر پای عەرەقچینەوە
قەرخ وە قەیچی‌پاچ فەڕەنگینەوە

ئەبرووان وە سەیف (صەیف‌و زینە)وە
چە خاس خەم وەردەن وە خەمینەوە

موژانان وە صاف سوهانینەوە
[ایشی !]وە کوشتەی گاز عەقرەوینەوە

عەین وە نیگای ناز ئاهووبینەوە
مێڵ کەش وە گەرد سورمەی [توینوە !]

شێوەی پای شەدەی وە شیرینەوە
موراجەعە کەرد نە (هەرسین)ەوە

هێمای (شەودێز)ش ها وە زینەوە
(فەرهاد) کوشت وە کاو بێستووینەوە

شکار ئامۆزەن نە شاهینەوە
پەی کوشتەی (مەڵاڵ) چنگ وە هوینەوە

(٦)

شای وەڵەد چاوان ......
غەزاڵەی خۆتەن شای وەڵەد چاوان
شێوەت مەر (شیرین) ئەرمەنی ماوان
نیم نیگات (فەرهاد) کوشت وە بێ تاوان
× × ×
ئەو شەرت و ئیقرار شیرین ئەو یاد کەر
عیشق و دڵداریت دانگێ زیاد کەر
ئارەزووی دیدار دین (فەرهاد) کەر
(شەودێز) نە حەلقەی کەمەند ئازاد کەر
وێت بپۆش وە رەخت شەوڕەنگ شتاوان
نیم نیگات فەرهاد کوشت وە بێ تاوان
× × ×

شەودێزت زین کەرد وە ئفاقەوە
وەو رەختو رەشمەی تەمتەراقەوە
دەماخت وە بورج کۆی ئافاقەوە
بێخەوف نە (زەنگی‌ی) نەو سەر تاقەوە
شەماڵ بۆی عەترت وە (کۆکەن) یاوان
نیم‌نیگات فەرهاد کوشت وە بێ تاوان

× × ×

چون شیرین نە بورج پەنجەرەی (جامڕێز)
وەس کەر نیگای ناز عەین ئاهووبێز
وەس دەر ستێزەی (شێرۆ)ی شەڕەنگێز
با نەوەرۆ هوون خوسرەو پەروێز
شێرۆ پەرێت جەرگ خوسرەو شکاوان
نیم‌نیگات فەرهاد کوشت وە بێ تاوان

× × ×

شێوەی مەحبوبیت ها وە خاڵەوە
رەسمت مەنشوورەن نەی مەحاڵەوە
قەتارەی گوڵەنگ لاڵو باڵـەوە
تەشریف بەر وە زێد (چەمچەماڵ)ەوە
(چەمچەماڵ) نە شاه سەندت نە باوان
نیم‌نیگات فەرهاد کوشت وە بێ تاوان

× × ×

شێوەی مەحبووبیت وە شیرینەوە .
قەدەم رەنجەکەر نە (هەرسین)ەوە
تەشریف بەر وە کاو بێستووینەوە
وە مەیل وەرین فەرهاد وینەوە
وە نازنازەوە چەرخنای چاوان
نیم‌نیگات فەرهاد کوشت وە بێ تاوان

× × ×

حەیفەن پەی شەخسێ صاحیب جەمین بۆ
وە قامەت لەیلێ وە رەنگ شیرین بۆ
عیشق و دڵداریش وە خەشم و قین بۆ
چون شیرین قاتڵ فەرهاد چین بۆ
حسابت ئێدەن نە پای حساوان
نیم‌نیگات فەرهاد کوشت وە بێ تاوان

(٧)

سەوزەی سیاچـەم ......
من داخێن کەردەن سەوزەی سیاچەم

وەختێ زوڵفـو پرچ لوول مدەی وە هەم
عالەم بەدحاڵەن وە خاڵت قەسەم

پرچت لوول مەکەر عالەم پەشێوەن
لێوت مەنمانە (مەڵلا) پێش لێوەن

بەو دیدەت وە کەیل سورمەی ... مەکەر
پرچت وە پەرچین رووی جەمین مەکەر

دەس ماوەر وە زوڵف سیازووخاڵـدا
پرچت لوول مەکەر وە رووی دەسماڵدا

پرچت لوول مەکەر گل مەلوولتەن
مەلوولیم وێنەی پرچ لوولتەن

وێنەی داخیان دڵ داخین مەکەر
(مەڵلا) داخی زوڵف قـازاخی مەکەر

هەنی وەسەن ناز ئیشارەی چاوان
ئاخر زەرەرت وە (مەڵلا) یاوان

سەوزەی سیاچەم ، پرچلوول ، چاومەست
پرچ لوول تۆ من کوشتەن وە قەست

ئیشارەی دیدەت وە من منمانی
مەگەر وە ئەنقەست گیانم مستانی

(مەڵلا) مکێشۆ نازت وە ئەنداز
پرچ لوول تۆ من کوشتەن وە ناز

هەر هام وەو حالآت پەشێو حاڵەوە
وەس تەمەنناکەر نە دەرماڵەوە

جەرگ‌و دڵم دای وە پەیکانەوە
وەس تەمەنناکەر نە ئەیوانەوە

سەوزە ناز مەکەر ! نازکێشت کێەن ؟!
نازکێشت مەڵلان ! مەڵلا شێت بیەن !

بەو قورئان قەسەم ، شای شەکەر رازان ،
هەر کفن مەندەن پەرێم بورازان

نە پای ئامشۆ ، نە ڕای دڵ نیەن
مەڵلا ئینتیزار سەوزەی پرچ‌لولەن (!)

هانای هامسەران ویەردەم نە گشت
سەوزەی پرچ لوول ـ وەڵلا ـ (مەڵلا)ش کوشت

(٨)

ملاونـاوە .... (٢)
لەیلێ طیفل وێش ملاوناوە

خەم چون حوقەی لاڵ شکاوناوە
بەینەڵلا وە دەنگ سەنگ تاوناوە

---

(٢) . ئەم شیعرانە پارچەی (١ ـ ٢ ـ ٤ ـ ٥ ـ ٦ ـ ٧ ـ١٠) لە کەشکۆلی خوالێخۆش‌بوو مەلا عەزیزی ڕێشاوی وەرگیراون ، پارچەی (٣ ـ ٨ ـ ٩) لە کەشکۆلی مەلا فەتاحی کاگردەلی وەرگیراون .

طیفل سادەلەوح وێش خاوناوە
مردوو جە مەزار گشت فاماوە

چین وە عەرەقچین تورمەی تەلاوە
هەر چینێ صەد چین ها وە بەلاوە

پەخشەن وە سینەی تازە جەلاوە
صۆفی نەمەندەن صاف وە صەلاوە

نیم نیگای دیدەش ها وە داواوە
مەر شاباز وە بورج (حەسەن ئاوا)وە

جەمین وە شەباب رەونەق نماوە
مەر ورشەی (پەروین) وە (ثورەیا)وە

خاڵ وە نیشانەی زمڕووت نماوە
مەر لەیلەن نە تۆی پەردەی کەژاوە

(مەلا) وە حوسن گەوهەر شکاوە
سارەی ... نە رووی گێج دەریاوە

(٩)

شیرین دیاوە . . .   . . .
شیرین چون شاباز وە ناز دیاوە

دەست ئاوەرد وە بان زوڵف تاتاوە
پەخش کەرد وە دەوران صەفحەی گۆناوە

هەڵقەی چەتر چەنی وە ناز نیاوە
مەر کەچی عەقرەب وە رووی سەماوە

چین و عەرەقچین تورمەی رازاوە
کەچ کەرد وە دەسماڵ مشکی یەکتاوە

موژەی ئەڵماسش ها بە مەوداوە
مەر ئەڵماسەی صوب وە ئورەیاوە

دەست بەرد نەعلەین کەرد وە پەنجەی پاوە
وە عەزم سەیران سارا خێزاوە

خاو خاو خەرامان مشۆ وە راوە
مەر شیرین وە تـۆی حەرەمسەراوە

تای بەدەن وە بەرگ بەرزی بامداوە
مەر یانۆ وە پشت پەنجەرەی شاوە

گۆشەی باڵچین وە تەمەنناوە
تەمەنناش وە قەصت قەتڵ (مەڵا)وە

(١٠)

شیرین نەدۆشەن • • • • • •
چەند دەستەی کلاف سیاش نە دۆشەن

سوپای زوڵف (سێوان) قوبەی لیمۆشەن
بڵانش نــە تەرز شای بارگەپۆشەن

قیرئاسا قەتران ، میسكئاسا بۆشەن
حەی ئاسا عاریض ، دۆش باهۆشەن

خاڵێ جە مابەین ئەبرۆش مەنقۆشەن
چون حۆر نە خاوەر خەڵق ئارەزۆشەن

زەوجێ گۆشوارەی طەڵا نە گۆشەن
جە زرەی ... گۆش ئەترۆشەن

[منگوكس !] مایل فەوج گیسووشەن
پەی مەوج زوڵفش (نەوفل) زەهر نۆشەن

(فەرهاد) زەدەی زام (بێستوون) پۆشەن
وە كۆی (نەجد) ەوە (قەیس) هەر رۆرۆشەن

(هیندستان) خەراج خاڵ هیندۆشەن
(چین) چەنی (ماچین) بەهای یەك مووشەن

نە (شیرین) هام لەنج نە (لەیل) هامخووشەن
نە صەوڵ هەم باڵای نەمام نۆشەن

عیشوەو گریشمەی نەزاكەت خۆشەن
پەی قەصد كوشتەم هەر ئارەزووشەن

(١١)

شابازەکەی ئەوج بورجەکەی (بانە)
شاهێنەکەی هەرد (ئارد بەبا)لانە

موبارەك بۆ بەزم وە شادیو شەوق
عیشوەی گریشمەی عەیشو کەیفو زەوق

تو خوا تەنخوای من خاص تەماشاکەر
بەو سیم ئەنداماں بالاَ نەی عەرعەر

ئیماو ئیشارەی نیگاو غەمزەی شەرم
نمانای بالاَو ئامەشۆی وە گەرم

لەرزەی بالاَی نەی ، لەرەی دانەی بەی
تکەی قەترەی خووی ، نۆشای جام مەی

دیای نیهانی نیم‌نیگایی چەم
شۆڵەی شەوق نوور رۆخسارەی چون شەم

شنۆی بای دەسماڵ دەورەی سەمای خاص
لەرزەی (کەمانچە)و چریکەی (رەقاص)

ناڵەی (کەرەنا)و نەغمەی خۆشخوانان
صەدای (لاو هەی لاو) نەورەس جەوانان

زرەی (بازی بەند) ، خرەی (خرخاڵان)
فرەی چین شەرواڵ نازك نەوماڵان

لەنجەو لارەی خاص نیمچە گناچان
ئاماو لوای رەقص راستو چەپ ساچان

کزەی (تەمووره)و سۆز ناڵەی (نەی)
چزەو قرچەی جەرگ چرقەی ناڵەی بەی

هەر پەی تۆ خاصەن سەیر مەهرووان
پەریٚ من دووریو ناڵـەی شەو رۆوان

باریٚ جەو بەزمە باوەرم ئەو یاد
شادیت تا سەر بۆ خەمت شۆ وە باد (۳)

× × ×

(۳) ئەم پارچە لە دەسخەتەکەی مەلا فەتاحدا لە دواى پارچـەی « یاران کەردەن رێش »ی وەلی دێوانەوە نـووسراوەو نـاوی کەسی بەسەرەوە نیە لە پێشبدا نووسراوە (مەلا وەلەوخـان). دوایی پارچەی (ملاوناوە٠٠٠) نووسراوە ، دواى ئـەو (یاران کەردەن٠٠٠) نووسراوە ، دوایی ئەم پارچەی ئێرە نووسراوە ، بۆیە رەنگە (یاران کەردەن ٠٠٠)یش هی (وەلی) نەبێتو هی ئەم بێت ٠ ئـەم پـارچە شـیعرە ئـەگەر راسـت ببێتـەوە شیعری کۆیەو کەی گوتراوە ، جێـگەی باسێـکی تایبـەتی دەبێت ؛ چونکە زۆر لە پارچەی (۳)ی (نـوون)ی مەولـەویٚ دەچێت وەك ئەوە وایە (کوتومت) لە یەکتر وەرگیرابن ٠

عەبدوڵڵا بەگی ئیسماعیل بەگ (١)

(١)

خودنومایی کەرد
لەیل ئارەزووی خودنومایی کەرد

تافتەی قرمزی ، تاقەی هەندیی زەرد
پۆشای بە باڵای عەرعەری بێ گەرد

خاڵی گۆنای وەك وەنەوشەی شەودێز
شیرینتر لە خاڵ شیرینی پەروێز

کڵاوچەی تورمەی کشمیری صەدڕەنگ
نموونەی خامەی بەهزادی ئەرژەنگ

(شەدە)ی سێ گەزی (مشکی)دا لە دەور
چین لە بانی چین وەك زنجیرەی هەور

---

(١) ئەم شیعرانەیش لە (نووسراوی پەرێشان) وەرگیراون. دەربارەی ئەم شاعیرە هیچم دەست نەکەوت شاعیرێکی دیکەمان بە ناوی (عەبدوڵڵا بەگی شەرەفبەیانی) هەیە نازانم لەگەڵ ئەم عەبدوڵڵا بەگەدا یەکێکن یان جیاوازن

دەسماڵی کەتان عەنکەبووتی ڕەنگ
ئەلوانی خاصەی کارخانەی فەرەنگ

کردی بە پەچە وەك مانگ لە هەورا
ریشەی دڵانی پێچا بە دەورا

هەڵساو بە هەڵسان مەحشەری هەڵسان
ڕۆی قیامەتی بە قامەت نواند

بە وێنەی غەزال چاو بە نیگاوە
نەختێ ئەڕۆیی‌و ئەگەڕایەوە (٢)

تەکانی ئەداو نەبزووت لەجێی
تومەز ریشەی دڵ ئاڵایەوە (٣) پێی

کڵاوچەی زەردی کەمێ لار دانا
ڕەونەقێکی دا بە حوسن‌و ئانا

چینی ئەگریجەی وەك شامی دەیجوور
پۆشایە سەر ڕووی نوری عەلا نوور

من هاوارم کرد : هەی ڕۆ ! مانگ گیرا
ئیستەیش ئەناڵم لە قەعری بیرا (٤) .

---

(٢) وا بزانم ئەمە هەڵەیەو (ئەگەڕییاوە)ا راستە .
(٣) ئەمەیش ڕەنگە (ئاڵیاوە) بێت .
(٤) ئاشکرایە ئەم پارچە شیعرە دەستکاری کراوەو شێوەو ڕوخساری هەورامێتی ئاڵۆزاوە . مامۆستا نەجمەدین مەلا کاری وای کردووە .

(٢)

میرزام نەمامێ ، میرزام نەمامێ
ئارۆ دیم وە چەم توولە نەمامێ

باڵا چون عەرعەر سپی ئەندامێ
سینە صەدەف ریز صافتر نە جامێ

دەستەی زوڵف دێز خەیاتەی بێ گەرد
ئاوێزان کەردەن چون بەڕەزای هەرد

جەمینش چون قورص خورشید مەدرۆشا
پەی دین یاران عیشق مەفرۆشا

ئەبرۆ چون هیلال صانیع کەشیدە
قەترانی کەردەن نە دەور دیدە

خاڵانش وە هوون یاران رشتەوی
چون شیرین وە ناز فەرهاد کوشتەوی

ئارێ تەماشای ئەو نازار چین
کەردم ، وەك (صەنعان) هۆرگێلام نە دین

ئای بۆ طەبیبێ عیلاج کا دەردم !
جە داوای هیجران کەی وای من مەردم

سا طەبیب ئاسا بدەر ئامانم
مەلهەمێ وەردەر نە ڕووی زامانم

(٣)

شیرین جام جەم شیرین جام جەم
تو خودا وەس بدەر جەلاّی جام جەم

وە بالاّی نەمام بێ عەیبت قەسەم!
شەوقت نە شوعلەی خورشید نیەن کەم

چون خورشید نە بورج چەرخ چوارین
شەوقت دا نە رووی سەماو سەرزەمین

هەر وەقت جەمینت مدەری جەلاّ
مویت وە باعیث هوون کەلوەلا

وە نیم نیگای ناز ئیشارەی عەینەین
دنیات کەرد وە رۆی کەلوەلای حسەین

موژەت چون پەیکان موهەییای شەستەن
کەمەرت پەی هوون عاشقان بەستەن

وەی زولف سیای سەهناکەوە
چون ماران وە دۆش شای ضوحاکەوە

کیت خەڵتان نەکەرد وە رووی خاکەوە ؟!
جەرگ کیت نەدا وە ناواکەوە ؟

وەی شێوەو تەرتیب نازەنینەوە
وەی کەچی گۆشەی عەرەقچینەوە

بەو وێڵو ئاداب بەو تەمکینەوە
بەهرامت وێڵ کەرد وە رای چینەوە

شەرارەی عیشقت فیتنە وە پا کەرد
ناحەق یوسفت دووساخ چا کەرد

وە سەیف ئەبرۆت چون هیلال نەو
شینت وەست ئەو تاق جایر سەر (خوسرەو)

(شێرۆ)ت کەرد وە پەند گشت شەهەنشایێ
رسواییش ماچان جە گردین لایێ

(قەیس)ت کەرد وە شێت دێرو دێوانە
بێ وە سەرزەنش خوێشو بێگانە

دیدەت وە سورمەی سوبحانی رشتەن
(نەوفل)ت وە زەهر (هەلاهیل) کوشتەن

چون (تەرسا) بەچەی قەوم نەصرانی
زەرەر دایە دین (شیخ صەنعانی)

چەند شێخ ئیرشاد صاحێب جەزبەو حاڵ
لە داخی تۆوە گشت بین وە عەبداڵ

مەدحت جە مەجلیس شاهان مکەردەن
شاهان گشت نە تەخت شاهی ویەردەن

فیدای شێوەت بام شۆخ شیرین خاڵ
شیرینیت شۆرەت شیرین کەرد بەتاڵ

شەوقت نە شوعلەی خورشید کەم نیەن
لازم وە جەلای جام جەم نیەن

رشتەی خالقان نە کارخانەی وێش
کامی یەن ، قوربان ، جەلا مەدەر پێش

(عەبدوللا) چون قەیس جەور جەفاکێش
گلاراوشەن چەنی ئێش نێش

(٤)

میرزام صوبسەحەر ، میرزام صوبسەحەر
ئارۆ قیبلەم دیم وەقت صوب سەحەر

وە زات قەییووم فەرد بانسەر
صەد شێوە دارۆ جە شیرین خاصتەر

چەند دێبای ڕەنگین قرمزی و ئەخضەر
سۆسەنی و بەنەفش ئەسوەدی و ئەحمەر

یەك یەك وە ئەنداز پۆشاوی نەوەر
بی وە زەمزەمەی ڕۆی (یوم المحشر)

دەست بەرد بەرقەی شەرم هەوادا نەسەر
ئیظهار کەرد شوعلەی خورشید خاوەر

دەستەی کلاَفان پەروەردەی عەنبەر
بۆ مدا نە طەرح شەوبۆی وەرکەمەر

گێسوو چون ماران [بول !] وەردەی هەژدەر
پێچیان وە توول بالاَی نەیشەکەر

سوپای ئەگریجەی سان دا بەرابەر
وێنەی دوو لەشکەر ڕەزم جادووگەر

ئەبرۆی خەمیدەن چون سەیف (حەیدەر)
پەی قەتل یەهوود غەزای ڕۆی (خەیبەر)

تەخت پێشانیش چون شەمس و قەمەر
شەماڵەی شەوقی دنیای گرت نەوەر

دەهان غونچە گوڵ شگوفتەی سەحەر
کەیلەن نە دانەی یاقووت ئەحمەر..

موژەی چون پەیکان نە دڵ کەرد گوزەر
عەزابم مدۆ چون نێش نەشتەر

فیدای شێوەت بام لەیل ناز پەروەر
نەمکەی وە عەودالْ وێڵو دەربەدەر

یاخو چون (فەرهاد) ئەبلەی پڕهونەر
چەنیو دێوانە سەودای عیشق نەسەر

نە عیشق (شیرین) ڕەعنای دڵ پەیکەر
منالاْ وە نێش زامان خەتەر

(عەبدوڵلاْ) پەی دین دیدار دڵبەر
کەوتەن ئەو دەریای گێج (ئەسکەندەر) (٥)

× × ×

---

(٥) ئەم سێ پارچە شیعرە لە کەشکۆڵی مەلا عـەزیزی ڕێشـاوی وەرگیراون و بە ئاشکرا لەسەریـان نووسراوە کـە شـیعری عەبدوڵلاْ بەگی شەرەفبەیانین ٠

عەلی عـاشق

زۆرم حەز دەکرد بتوانم دەربارەی ئەم شاعیرە شتێك بنووسم هەندێك تینوێتی پێ‌بشکێ‌و کەفوکۆی دڵ دابسرێنێ • بەڵام ئەوەی ویستم بۆم نەلوا •

مامۆستا عەلادین سجادی دەڵێ : « عەلی عاشق : شاعیرێکی کۆنی موکریانی بووە ، هێشتا بۆم ساغ نەبوەتەوە کە لە چە وەختێکا ژیاوە » (۱)

رۆژنامەی (ژین)یش بەم جۆرە لە (زاری کرمانجی) ـ ژمارە (۷)ساڵی ۱۹۲۷ ـ وە ئەگێڕێتەوەدو ئەڵی : « عەلی عاشق لە دەوری فەرمانڕەوایی (میر محەمەد پاشـا)ی (رەوانـدز)دا لە وڵاتـی موکریانەوە هاتووەتە رەوانـدزەوە ، (محەمەد پاشا)یش لەسـاڵی (۱۲۲۹)دا فەرمانڕەوایی وڵاتی سۆرانی گرتووەتـە دەسـت » (۲) شایانی باسە لێرەدا ـ واتە لە ژیندا ـ پارچەیەك شیعر بە ناوی عەلی

---

(۱) بڕوانە : علاءالدین سجادی ، مێژووی ئەدەبی کوردی ، بەرگی یەکەم ، چاپی دووەم ، بەغدا ، چاپخانەی مەعاریف ؛ سـاڵی ۱۹۷۱ م ۱۰۹۱ ھ ل ۵۸۷ •

(۲) بڕوانە : ژین ، ژمارە : ۱۳۰۷ ، ساڵی ۱۹۵۵ •

عاشقەوە نووسراوە ، لە کەشکۆڵی مەلا عەزیزی ڕێشاویدا بە ناوی (وەفایی)یەوە تۆمار کراوەو لەسەر ئەو بناغەیە منیش لە ڕۆژنامەی (هاوکاری) (٣)دا بڵاوم کردەوەو ، دوایی کاك ئومێد کاکە ڕەش ئەم شیعرەی بە شیعری عەلی عاشق دانا (٤) • دوای ئەویش هەر لە (هاوکاری) (٥)دا کاك ئازاد عبدالواحد بە شیعری (ئەختەر)ی دانا • بە هەرحاڵ هەر هەندێك سەرنجی ئەو پارچە شیعرەی هاوکاری بدرێ‌و لە گەڵ ئەم شیعرانەی ئێرەدا بەراورد بکرێن شێوازو زمان‌و شکڵیان لە یەکیان دادەبڕێ‌و نابێ شیعری عەلی عاشق بن ، جا دوای ئەوە شیعری (وەفایی)ن یا (ئەختەر)؟ ئەوەیش سەرچاوەی باوەڕپێکراوو لێکۆڵینەوەی ورد مەبەست دەرئەخەن •

دەبێ ئەوەیش بڵێم : ئەم پارچە شیعرەی کە لێرەدا وا دەست پێ دەکات :

« پەری‌زادێ بەخێر هاتی ئەسەر چاوی دەمن شاڵان » لە

---

(٣) بڕوانە : محەمەد عەلی قەرەداغی ، پارچە شیعرێکی بڵاونەکراوەی وەفایی‌و سەرنجێك بۆ پارچە شیعرێکی بڵاوکراوەی ، هاوکاری ، ژمارە : ٤٥٦ ، ١٩٧٩/١٠/٨ •

(٤) بڕوانە : ئومێد کاکە ڕەش ، وەفایی‌و شیعرەکەی عەلی عاشق، هاوکاری ، ژمارە : ٤٦٠ ، ١٩٧٩/٢/٥ •

(٥) بڕوانە : ئازاد عبدالواحد ، بۆ ئەوەی کەلەپووری نەتەوایەتیمان تووشی شێوان نەبێ، هاوکاری، ژمارە: ٤٧٦ ، ١٩٧٩/٥/٢٨ •

(توحفەی موظەفەریە)و (٦) گۆڤاری (گەلاوێژ)دا (٧) بە شێوەیەکی دیکە بڵاوکراوەتەوە ، وا پێدەچێ ئەوەی (گەلاوێژ) لە (ئۆسکارمان) وەرگیرابێ •

(١)

پەریزادێ بەخێر هاتی ! ئەسەر چاوی دەمن شاڵان (٨)
بە چم زانی کە تۆی هاتی ؟ بەدەنگی طەوق‌و خرخاڵان

بە دەنگی بازن‌و زەندان ، هەرچەند من گوت هەزار چەندان
نەتهێشت عەقڵی عەقڵمەندان ، تۆم چاتری لە ئاواڵان

ئەتۆم چاتری لە لەیلایێ ، یوسف لەگەڵ زلێخایێ
مەم‌و زین هەرتك هەمتایێ ، بە زولفانت کردم تاڵان

لە سوپای زولفان بۆچ ناترسی ؟ شیرین ئەحواڵان دەپرسی
موبارەك بێ لە تۆ کورسی ، رونێ گوێ بدێرە عەبداڵان

رونێ گوی بدێرە وی بەیتی ، دوو وەجهت وەك چرای زەیتی
دەسووتێ مەجلیس [مێتی !] ، هەروەك پووشێ لە کەنداڵان

---

(٦) بڕوانە : ئوسکارمان ، تحفەء مظفریة ، پێشەکی‌و ساخکردنەوەو هێنانەوە سەر رێنووسی کوردی هێمن موکریانی ، بەشی دووەم ، بەغدا ، ١٩٧٥ : چاپخانەی کۆڕی زانیاری کورد ، ل : ٣٤٩ •

(٧) بڕوانە : شاهۆ ، عەلی عاشق ، گەلاوێژ ، ژمارە (١) سالی (٦) _ ١٩٤٥ _ ل : ٣١ •

(٨) ئەم شیعرانەیشم لای کاك ئەحمەد محەمەد پشدەرییەوە دەست کەوت •

نە قەقنس بووم نە پەروا بووم ، دەخۆم صەد سوێندجودا نابم
گەرخزیم بم قەط تێر نابم ، لە دیدارو خەطو خەڵان

لە دیدارت دەی حەزین کەم ، مردم هەندی رووحی تێن کەم
کەسەر بووم جارێکیت بێن کەم ، خودانە چیتو دەسماڵان

خودانە چیتو جەبهەت بوو ، دیداری تۆم بە قسمەت بوو
خەراجی ئەرضی قیمەت بوو ، بە خەطو خاڵو ئەشکاڵان

بە خەططو خاڵو سایەی تۆ ، جیهان جوملە عەطایی تۆ
دەکێشم خاکپایی تۆ ، هەروەك زێڕی بە مثقاڵان

من نە زێڕم من نە زیوم ، کە بوو چێشتم نەبوو شیوم
بە صەد هەویا کردت کیوم ، خودانە دۆشەكو پاڵان

خەددانی تۆم سەراسەر کرد ، بە زولفت هێوی سەتەر کرد
دڵ منو تۆی وێکڕا بەند کرد ، بە عیدو جێژنی صەد ساڵان

بە عیدو جێژنو سایەی من ، ئەووەڵ عید [وامان !] من
عەزیزو نەوجەوانی من ، دووری قیمەت گرانی من ، (٩)

کەسو کارم پێت بوون تاڵان .
ئەووەل کەسو کارم ئەتۆی ، طەبیبو دەرمانم ئەتۆی
گەر تۆم هەبێ بەسم ئەتۆی ، لە گەنجو ماڵو پاتاڵان

---

(٩) ئەم چوار مەقطەعە ـ ... من ـ یەکێکیـان زیـادە ، چونکە تێکڕای شـیعرەکان بـە سـێ مەقطـەعو قافـیەی سـەرەکی ـ ... ساڵان ـ دەڕوات .

له گەنجو ماڵو قازانجم ، کەساسم صاحیبی رەنجم
له بازاڕان گەوهەر سەنجم ، خەبەردارم بە مو حاڵان

خەبەردارم بە مەعبوودی ، دڵم راستە لەسەر جوودی
پەشیمان نیم لە مەقصوودی ، بەسەرم هات ئەم رۆزگارە (١٠)

بەسەرم هات لە (بەرواری) ، وای کوت بە (عەلی) هەژاری
تۆبەی بکە بە یەکجاری ، بەڵکو رزگار ببی شاڵان •

(٢)

گەر وان ببینن ناری عیشق ، [دینوا لبوم !] زاری دەکا
هەرکەس نەزانێ حاڵی عیشق ، بەخیلیو دشواری دەکا

بە حاڵی عیشق بەخیل مەبن ، هەر دەمبەدەم زەلیل دەبن
بێ راهـو بێ دەلیل دەبن ، هەرکەس بە غەمخواری دەکا

وان بار مەکەن غەمی دەزوور ، لە حەسرەت وان دەردی دەسوور
چاوی دەرەش بەسکی دەسوور ، هەنییەی شرین تاری دەکا

---

(١٠) لێرەشدا قافیەکە ناڕێکەو دیارە شیعرێکی کەوتووە ، لە سووچێکی کاغەزەکەوە نووسراوە « لە سووڕی چەرخی دەووارە » •

هەنییەی شرین نوور دێ لەسەر ، رەنگین دەکا شەمس و قەمەر
رەشمار لەبەر جان دێنە دەر ، لە عەرعەران یاری دەکا

خۆش عەرعەرو شمشادی قەد ، مەمسۆزە دڵ دەست بە کەمەند
دادو مەدەد بێ دادو داد ، چاوان چۆن خوممار ی دەکا ؟

جووتێ خوممار ئەو کرد هەدەف ، تەقصیر دەکا صنع و صەدەف
رۆژ هەڵات غەملیچار طەرەف ، بە میشکی تاتاری دەکا

بەسکی لەهەنییەی کردە گوم ، جامێك شەراب هێنای لە بۆم
ئەمری واکرد لازم دەیخۆم ، مەستی لە مەی جاری دەکا

مەستی شەرابی قەد (۱۱) لەبیم ، یەخسیرو بەندی وی شەبیم
وەصفی رەندان ئەز هەر دەبیم ، چۆن تەرکی هۆشیاری دەکا ؟

هۆشم چوبوو مابووم بێ هۆش ، سەر تا قەدەم ئەز دێمە جۆش
یاران ئەمرۆ زەوقەو خورۆش ، پیشەی خەندەکاری دەکا

پیشەی میران دانەو کەرەم ، خدمەت دەکەن رۆم و عەجەم
مەجازی عیشقی دەمبەدەم ، بە نەقشی جەبباری دەکا

نەقش و نیگاری ناقیشان ، صەف و دیوانی دەروێشان
هۆ هۆ لە جووتێك پادشان ، عەجەب چۆن سەرداری دەکا

---

(۱۱) (قەد لەبیم) ئەگەر (قەند لەبیم) بێ راستەو ۰ زیاد لەمەیش تێکرای شیعرەکانیش باش ناخوێنرێنەوە بەلام بلێم چی ؟

(سردار شاه ابلقان ، موجود مجاز نورقان !)
(علی)ـە مەبێژە وان حقان ، بازار انکاری دکا !) (*)

× × ×

★ ئەم کتێبەم ئامادەکردبو کاك ئەحمەد محەمەد پشدەری پارچەیەکی دیکە شیعری عەلی عاشقی داپێم ، لە ئاسۆی پارچە شیعرەکەوە سەرنجێکی تایبەتیم بۆ پەیدا بو ئەگەر ئەو سەرنجەم بچێتە سەرو بەڵگەی بەهێز پاڵپشتی بکات ئەوە گەلێ شت دەگۆڕێتو زۆر راو بیرو باوەڕ هەڵدەوەشێنەوە ، لە سەرووی هەموویانەوە (عەلی عاشق)و (عەلی حەریری) دەبن بە یەك شاعیرو یەك زەلام ، واتە هەر یەك عەلی (عاشق)یشەو (حەریری)یشە ٠ جا لەم یەکبوونەوە مێژووی ژیان دەگۆڕێو گۆڕان روودەدات ٠ ئەم سەرنجەم لەگەڵ وتارێکدا نارد بۆ پاشکۆی عیراق ٠

خانـــای قوبـــادی

ئەوەی خانای لە ریزی پێشەوەی ئەدیبە نەمرەکانی گەلی کورددا داناوەو لە قووڵایی دڵی رۆشنبیرانی گەلی کورددا جێگەی تایبـەتی داوەتێ شاکارەکەی (شیرین‌و خـوسرەو)ە ، کە بـێ موبالـەغەو پیاهەڵدان یەکێکە لە شاکارەکانی رۆژگاری ئـەدەبی جیهان ، نـەك ئەدەبی گەلی کورد بە تەنها ، بەڵام جێگەی داخ ئەوەیە خـاوەنی ئەو شاکارە نەناسرێت‌و بنچینەو بنەماڵەو، شوێن‌و جێگەو ، بەسەرهاتی ژیانی نەزانرێت‌و ، هەر پرسیارێکمان دەربارەی بە خەیاڵدا بێـت بێ وەڵام بمێنێتەوە !

مامۆستا محەمەدی مەلا کەریم کاتێك شاکارەکەی پێشکەش کرد دەربارەی ناسین‌و ژیانی دەسەوسان داماو جگە لە هەندێـك رووی شیعرەکانی کە بەڵـگەی لێ وەرگرتن ، هیچی بۆ نەلوا پێشکەشی بکات ۰ (١) منیش کە لەم هەلەدا ئەم دوو سێ پارچە شیعرەی یەك

---

(١) بڕوانە : خانای قوبادی ، (شیرین‌و خوسرەو) ، محەمدی مـەلا کریم ساغی کردووەتەوەو فەرهەنگی بۆ رێكخستوەو پێشەکی بۆ نووسیوە ۰ بەغدا ، چاپخـانەی کـۆڕی زانیـاری کـورد ، ۱۹۷٥ ۰

دەخەم دەبێ چی بڵێم ؟ بێ گومان شتێکی ئەوتۆم نیە ، تەنها ئەوەندەم هەیە سەرنجی خوێنەر بۆ ئەو پارچە شیعرەی خانا رادەکێشم کە لـە رۆژنـامەی (هـاوکاری)دا (٢) ، دوای بڵاوبوونـەوەی شیـرین‌و خوسرەوەکە ، بڵاوم کردەوە ، خانا لەو شیعرانەدا خۆی باسی بنەماڵەو جێگەو شوێنی خۆی دەکات‌و ، گەلێ بە خۆیدا هەڵدەدات‌و ، بـاسی بەسەرهاتێکی دیلی‌ی خۆی دەکات • زیاد لەمەیش لە (ژین)دا شتێکی لەسەر نووسراوە ـ رەنگە نووسەرەکەی مامۆستا نەجمەدین مەلا بێ ـ لێرەدا ئەویش وەك خۆی دەنووسم‌و ئیتر دەسبەردار دەبم بە هیوای رۆژانی داهاتووو دۆزینەوەی شتی نوێ‌و بە کەڵك •

نووسراوەکەی ژین :

« خانای قوبادی • لە بابەت ئەم شاعیرەوە ئەمین زەکی بەگ لـە (مشاهیر الكرد)ا بەرگی (١) لاپەڕە (١٩٨) ئەڵێ : خانای قوبادی لە شاعیرانی چەرخی سیازدەهەمە لە کوردستانی ئێران ، شیعری جوانی هەیە ، سەرگوزشتەی ژیانیمان دەست نەکەوت •

بەڵام وەکو چوومەتە بنج‌و بناوانی‌و لە چەند زانایەکم پرسـیوە ئەڵێن : خانای قوبادی لە تیلی (قوبادی)یە کە (باوەجانی)یشیان پـێ ئەڵێن‌و تیرەیەکن لە جاف ، بۆ ئاژاڵ بەخێوکردن گەرمیان‌و کوێستان ئەکەن ، خانا بێجـگە لە دیـوانی شـیعری‌ی ، داسـتانی شیریـن‌و

---

(٢) بڕوانە : محەمەد عەلی قەرەداغی : سۆزێکی دیـلی‌ی خانـای قوبادی ، هاوکاری ، ژمارە : ٤١٢ ، ٦ـ٢ـ١٩٧٨ •

خوسرەوێکی شیرینی بە زبانی کوردی بە شیعر هۆنیوەتەوە کە لـە دوایی داستانـەکەدا بە شیعرێـك ئـەڵێ : سـاڵی ١١٥٣ هـ تـەواوی کردووە ••• (٣) »

شایانی باسە (مـامۆستا نەجمـەدین مـەلا) لـە لاپـەڕە (٦٨)ی (مینای شکستە)دا بەم جۆرە لە (خانا) دواوە :

« بە قسەی خاوەندی جەریدەی ژین جەنابی حاجی تۆفیق بەگ (خانەی قوبادی) لە ناحیەی هەورامـان زینـدەگانی کردووەو لـە عەصری دەهەمی هیجریدا ژیاوە • خانەی قوبـادی گەلێ ئەثـەری مەنظومەی هەیەو گەلێ سەرگوزشتەی عیشقی بە شیعر هۆنیوەتەوە ، ئەثەرەکانی دەست خەطن و مەوجوودن • ئەوەی ئاتی نموونەیەکە لەو مەنظوماتە :

یاران کەردەن ڕێش »

(١)

نازك نازپەروەر ••• ••• (٤)
نازك دەستەی زوڵف سیای نازپەروەر
کلاَفـەش

(٣) بڕوانە : ژین ، ژمارە : ١٢٦٨ ، ساڵی : ١٩٥٥ •
(٤) ئەم پارچە شیعرە لە کەشکۆلەکەی مامۆستا شێخ خالیـــدی موفتی وەرگیراوە ، بەلاَم ــ بەداخەوە ــ وەك دەبینی زۆریـم بۆ نەخوێندراوەتەوە ئەوەیـش هـۆی پووانو لـە ناوچوونی قەراخ و بیجاخەکەیەتی •

چین چین ویەردەنێ ....
عەترش بۆ مدۆن چون عەتر عەنبەر
هەر چینێ وەستەن نە یانەم چەممەر
× × ×
ساچۆن نەبۆ چاك یەخەم جە وەردا
نەگێلۆون (بەشێت !) وە دەشتو دەردا ؟
کلاٚفەی زولٚفش ئامان جە سەردا
پێچ مدۆ چون مار نە رووی کەمەردا
عەترش بۆ مدۆن چون عەتر عەنبەر
وەستەن نە یانەی عاشقان چەممەر
× × ×
سیلسیلەی زولٚفش من کەردەن شەیدا
هەرکەس موینۆش مگنۆ بە وەیدا
پێچیان چون لوول لاولاو بە نەیدا
تاتا پەخش بیەن وە بان بەیدا
عەترش بۆ مدۆ چون عەتر عەنبەر
وەستەن وە یانەم واوەیلای مەحشەر
× × ×
فرە شــو ـــ
ئەگریجەش جەرگم ـــ
پشتش بە دەسماڵ (کساری) بەستەن
جە گشت خاصترش بازنەی دەستەن

بە رووی سینەش‌دا زوڵف بۆ عەنبەر
ویەرد پێچ مدۆ چون مار ئەژدەر

× × ×

فیداش بام نوختەی خاڵش ماویەن
هەر حەب دەستوورش سەندەڵ ساویەن
هەرکەس کە زەینش مووشکاوییەن
سەیرکەر وە زوڵفش [نەچەی !] خاویەن
خاوی خەیاتەش مدۆ بۆی عەنبەر
عەترش مایەی میشك وەستەن بە چەممەر

× × ×

نەقش کەمەند جە موڵك حەبەش ئاوەردەن
چین چین بە دۆشدا سەراوێز کەردەن
پەڕەی گۆشوارەش دڵ پەرێش مەردەن
پیرۆزەی ماوی نە طەلیحا بەردەن
چەممەرەی ـــ
وەستـەن ـــ

× × ×

نیم تەنەی ئەتڵەس قرمزەن گوڵزەڕ
پۆشا بە ئیقباڵ وێنەی سەوڵ تەڕ
پێکا بە شەوبەند دەستەی طاوس پەڕ
کەردەن وە بەیداخ زوڵفش بەرێ شەڕ

عەترش بۆ مدۆ چون عەتر عەنبەر
وەستەن نە یانەی دەردینان چەممەر
× × ×
تەکدا بە (تەشاب) زەڕ نیگارەوە
زوڵفش چون [دوود نە دەور ئاتەش !] پارەوە
سەر بە شەدەی شۆخ بەغدا شارەوە
بە دیدەی قەتران پڕ خومارەوە (٥)
× × ×
لۆنگ‌داری دامان چارشێو پڕ گوڵەنگ
کێشا بە سەردا زەریف شۆخ و شەنــگ
دەستەی زوڵف چین قەترانەن سێوەنگ
مدرەوشۆ چون باڵ طاوس جە صەد رەنگ
عەترش مبەخشۆ چون عەتر عەنبەر
وەستەن نە نافەی میشك چین‌پەروەر
× × ×
نە حاشیەی حوسن زوڵف کەردەن ولاو
چون هەور قەتران نە رووی ئافتاو
موارۆش وەنە چون واران وە تاو
ریزەی میشك چین قەترەی پای کلاو

(٥) لێرەدا سەرهۆی (تەرجیع بەنــد)ەکە نیەو ، وەك بیرکرابێ وایە ٠

عەنبرش بۆ مدۆ چون عەتر عەنبەر
وەستەن میشك چین ماچین نە چەممەر

(٢)

بەڵێ دەرد عیشق ضەرب پەنجەی دەرد (٦)
سەدد سکەندەر مکەرۆ بە گەرد

بەرق شوعلەی عیشق نە رووی عەرصەی دەور
بدا لە هەرکەس چون تریشقەی هەور

تا ظوهوور سەخت رۆی (یوم القرار)
مکەرۆش وە پەند واتەی رۆزگار

مایەی سەودای عیشق دایم گریانەن
قنیاتیش هەر زۆخ ، ئایەش زامانەن

شاڵڵا کەس سەرسام سەودای عیشق نەبۆ
نێش زەدەی دەرد مەجنوون مەشق نەبۆ

(٣)

زلێخای ئـانی ••• •••
زلێخای میصری دەوری جوانی

(٦) ئەم پارچە لە کەشکۆلی خوالێخۆش بوو مەلا عەزیزی رێشاوی وەرگیراوە •

ریشووی پێی سەربەست دەوری پێشانی
ریزی بەست وێنەی سوپای تێرانی

برۆ شێوەی قەوس ئوستاد مانی
پەڕیوەتە سەر دیدەی قەترانی

برژانگ وەك تیری چرکی کەمانی
پەڕەی چەرگ سمی لاهووت مەکانی

عەین عەینی وەك عەین شابازی لانی
بە نێچیر ئەگرێ شەهلای شیروانی

ئەنف ئەلف نەقش ئوستاد مانی
عارەقی رەونەق عەطری رێحانی

دەم قەطرەی نمای مای زیندەگانی
گیان ئەدا بە صەد صەدساڵە فانی

لێو لەعلی یەمەن بەدەخشی کانی
وەك یاقیق لە دەور دانەی رومانی

گەردن وەك بلوور بادەی کەیانی
بە جووتە سێوەی باغی جینانی

هەیلای ساحیر بابلستانی
(خانا)ت خستە دووی شێخی صەنعانی (٧)

---

(٧) ئەم پارچە لە (نووسراوی پەرێشان) وەرگیراوە و دەستکاری شێوە هەوراميەکەی ئاشکرایە ٠

فـانی

وا دەردەکەوێ زۆر لە شاعیرانمان ئەم نازناوەیان بەلاوە پەسەند بووەو ، خۆیان بە (فانی)و خودا بە (باقی) زانینو هەستکردن بـە کەمێتیو بچووکی خۆیان لە بەرابەری دەستـەڵاتی خـودادا ئـەم نازناوەی ئەوەندە لا شیرین کردوون ئەگەر چەند کەسی دیکەیش پێش خۆیان بەکاری هێنابێ بەلایانەوە ناڕێك نەبووە ئەمانیش بەکاری بێنـن •

ئەوەندەی من چوومەتە بنجو بناوانی (٥) شاعیرمان ئەم نازناوەیان بۆ خۆیان خواستووە (١) ، گومان لەوەدا نیە ئەم (فانی)یەی ئێرە هیچ یەکێك لە چوار لەو پێنجە نیە ، تەنها گومان بۆ شاعیری پێنجەم دەچێ کە مەلا فەتاحی هەورامانییە ، دوور نیە ئەم (فانی)یە ئـەو مەلا فەتاحە بێت ، بەڵام هیچ بەڵگەیەك بەدەستەوە نیە •

---

(١) بڕوانە : محەمەد عەلی قەرەداغی ، بەگوێرەی ئاگاداری من پێنج شاعیری کورد نازناویان (فانی)یە ، بەیان ، ژمارە (٥٠) ئابی ١٩٧٨ ، ل : ٢٠ •

(١)

وەهار ئیظهارەن ... ... (٢)
هەم نەشئەی نیشاط وەهار ئیظهارەن
ساراو سەرزەمین صاف جە گوڵزاررەن
بەڕەزا پەخشان تاش موغارەن
هەم خەڵات بەخشان صونع جەبارەن
لێلاویم لێڵ بۆ لەیل نادیارەن

× × ×

تیپ تیپو تیپ تیپ سوپای نەووەهار
خێمەی رەنگاو رەنگ هۆردان جە کۆسار
چەمەنان پۆشان کاڵای خاراوار
وەنەوشە وە شەو وێشان کەرد ئیظهار
صەف صەف گوڵزاران قەطار قەطارەن
لێلاویم لێڵ بۆ لەیل نادیارەن

× × ×

دوڕڕاج موانۆ جە لەب شەتاوان
شەتاوان کەیل بی هەم بەط ئاوان
قەهقەهەی کەبکان جە سەر کلاوان
ناڵەی بوڵبوڵان وە گەردوون یاوان

---

(٢) ئەم پارچەیش لە کەشکۆلی (موفتی) وەرگیراوە .

شنۆی باد صوبح عەنبەرین بارەن
لێلاوێم لێڵ بۆ لەیل نادیارەن

× × ×

ئیسە وادەی وەخت کۆچ ئەحشامەن
عەزمشان گوڵگەشت لەیلاخ مەقامەن
وەشی‌و شادی‌و ذەوق شەوق ئەیامەن
من جە غەریبی پابەند پامەن
نە یار نە یاوەر نە دەنگ یارەن
لێلاوێم لێڵ بۆ لەیل نادیارەن

× × ×

بێ یار مگێڵوون وە گوڵزارەدا
وە گوڵزار خاص (بەغدا) شارەدا
چەم مەدۆ نێش مەودای خارەدا
گۆیا هام جە بەین کوورەی نارەدا
ئیمساڵ دڵ جە ذەوق وەهار بێزارەن
لێلاوێم لێڵ بۆ لەیل نادیارەن

× × ×

مەر هەم کەرەمدار وە لەیل کەرووم شاد
وە ئەلطاف وێش بەخشۆ مراد
وەرنە موددەی رەنج من شیەن وە باد
تا مردن وێڵم نە وادی بەغداد
فیراریم فیرار دوو دیدەی تارەن
لێلاوێم لێڵ بۆ لەیل نادیارەن

شێخ شەهاب

دەربارەی ئەم شاعیرەیش لە (ژین)دا ئەم ئەندازەی خوارەوەم دەست کەوت کە لێرەدا دەینووسم :

« شێخ شەهاب • وەکو لە خوالێخۆش‌بوو پیرەمێردی نەمرم بیستووە شێخ شەهاب لە دەورەی فەرمانڕەوایی ئەحمەد پاشای باباندا لە کوردستانی ئێران لە ناوچەی ئەردەڵانەوە بۆ خوێندن هاتووەتە سولەیمانی ، وەکو باس ئەکەن شێخ شەهاب پاڵەوان بووە ، لە کاری زۆرخانەدا زۆر بەهێز بووە ؛ جارێک ئەحمەد پاشا داوای لێ ئەکا کە بۆ پاڵەوانێک بچێتە مەیدانەوە زۆرانی لەگەڵ بگرێ ، ئەویش فەرمانەکەی ئەحمەد پاشا ئەداتە دواوە، ئەڵێ : من ئەهلی عیلمم بۆ من نەنگە زۆران بازی بکەم ! ئەگەر ئەتەوێ هێزی من تاقی بکەیتەوە تەماشا کە ! تۆپێک لەبەر دەرگای سەرادا دائەنرێ هێجگار قورس ئەبێ ، شێخ شەهاب قۆڵ ئەکا بە لوولەی تۆپەکەدا بەرزی ئەکاتەوە دوو هەنگاو بۆ دواوە فڕێی ئەدا !

شێخ شەهاب لە پایەی زانستیو ئەدەبدا توانا بووە ، هەڵبەستێکی نەورۆزو بەهاری هەیە زۆر بەرزە ، نزیکەی سەد شیعر ئەبێ ،

له کەشکۆڵی دەستنووسی خوا لێخۆشبوو مەحمـوود پاشـای جافدا وەرم گرت ، وە ئەم هەڵبەستەیشی لە کەشکۆڵی باسـکراو وەرگیراوە :

ئەی عەزیزم سەد سولەیمان عاشقی کارت ئەبێ •
سەد وەکوو یوسف ئەسیری بەیعو بازاڕت ئەبێ » (١) •

(١)

چراخ وە یانان •••••• (٢)
پەی ئاهیر واستەن مشی وە یانان

دڵەی من ها پێت شای نەوجەوانان
پەنەش مسۆچیۆ کەشو کۆو یانان

ئەی دڵەی ئاهر ناڵەم مەنشوورە
بەرزەن بڵێسەش چون کوورەی نوورە

بگیرش بە دەست سەوڵ خەرامان
بەرەش وە یانان ئامان صەد ئامان

نەبا روو بەرووی باد شەماڵ بۆ
بڵێسەش [نزداو !] بەو زوڵفو خاڵ بۆ

---

(١) بڕوانە : ژین ، ژمارە ١٢٦٩ ، سالی ١٩٥٥ •
(٢) ئەم دوو پارچە لە کەشکۆلی موفتی وەرگیراون •

زەرەر بیاۆ بەو گۆناو جەمین
پەنەش بسۆچۆ زەمانو زەمین

ئازیز جە دووریت گڕانەن (شەهاب)
ئەسرین جە دیدەش رەوانەن بە تاب

(٢)

تەرز بێد تار ...   ...
تەرز بێد چون زوڵف ملەرزۆ بە تار

بە هەوای پرشەنگ تاف بێ قەرار
نە پای (باین کۆ) تەخت (وەرنەشار)

تەرز طوول زوڵف وەڵگ بەید زەبوون
زەبوونتەر نە سای تای کلافگوون

ملەرزۆ بە باد سەرد صەبایی
نە پای گۆڵ صاف سەوزەی ...

پەرسام : ئەرێ بێد دەست وەنەشان وەست (!)
تورك تەڕئەندام سای سەهەند پەرەست

چێشەن درەختان رووشان نە باڵان
تۆ سەر سەراوێز رووی زەمین ماڵان ؟

بێد ئاما بە دەنگ بە زمان حاڵ
با واچوو حالم چون پرسای هەواڵ :

منیش نەونەمام نازك نەو بیم
تورك تەرئەندام طاف لەب رەو بیم

[ناوكا مدبر هاس !] دیدە سیایێ
خاوێر صوب‌خێز جە رەم جیایێ

ئاما نە سایەم مەخصەڵ دا خاڵان
كۆكۆ كۆی خەرمەن غەمان دا تاڵان

دەرلاد من جە خەوف خاڵان خوونرێز
سوجدم بەرد وە پاس سەرپاش سەراوێز

جەو ساوە جۆیای ئەو تەتارەنان
ئیسە سەر ئاوێز بێ قەرارەنان

× × ×

نموونەی دەسخەتی شیعرێکی (عەلی عاشق)

تێبینی

بە هیوای ئەوە بووم هەر جێگەیەکم بۆ راست نەبوو بێتەوە لە نێو دوو کەوانەی ئاودا[!] داینێم . بەڵام بەهۆی کەمی ئەو جۆرە کەوانەوە لە هەموو جێگەیەکدا پەیڕەوی ئەو رێبازە نەکراو تەنها ئاوا (!) نووسرا . داوای لێبووردن دەکەم .

بابەت و سەرباسەکانی ئەم کتێبە

دانەی بە (٥٠٠) فلسە

٥٠٠٠ دانــە

لی بونەوە لە چاپ ١٩٨٠/٤/١

ژمارە سپاردنی بەکتێبخانەی نیشتمانی لە بەغدا ٤٥٠ ساڵی ١٩٨٠